

DATE NOI CU PRIVIRE LA CRONOLOGIA ȘI PERIODIZAREA GRUPULUI CULTURAL GÂRLA MARE, PE BAZA DESCOPERIRILOR DIN AȘEZAREA ȘI NECROPOLA DE LA GHIDICI, PUNCTUL "BALTA ȚAROVA"

MARIN NICA (Craiova)

Acum mai bine de 3 decenii, regretatul prof. Vladimir Dumitrescu își încheia opera monografică a necropolei de incinerare din epoca mijlocie și târzie a bronzului de la Cârna¹⁾, cu îndemnul către generațiile viitoare de arheologi ai preistoriei "de a identifica și cerceta sistematic și exhaustiv o așezare relativ bine păstrată, pentru ca în felul acesta să fie întrunite toate condițiile spre a se putea trece la un studiu monografic, de ansamblu, asupra grupului Gârla Mare". Este interesantă și semnificativă repetarea în mai multe rânduri, de același autor, a expresiei "grupa sau cultura olteană a câmpurilor de urne" anticipând, parcă, rolul jucat de elementele culturale locale de tip Verbicioara și Vatina la geneza și evoluția acestei civilizații din valea Dunării oltene.

Deși grupurile sau aspectele regionale din cadrul marelui complex cultural cu ceramică încrustată, care se întindea de-a lungul Dunării, din sudul Slovaciei și până aproape de gura Oltului, sunt cunoscute prin identificarea și cercetarea a peste 50 de necropole și mai puțin în așezări, în stadiul actual al cercetărilor nu se poate vorbi de o structură internă, definitiv elaborată a acestuia, pentru a răspunde, astfel, problemelor de geneză, evoluție, periodizare sau cronologie a fiecărui grup cultural, în parte, în corelație cu cele învecinate.

Sunt cunoscute încercările de periodizare în două, 3 sau 4 faze a culturii Žuto-Brdo - Gârla Mare, exclusiv pe baza criteriului tipologic sau stratigrafiei orizontale cu ajutorul ceramicii descoperite în necropolele de la Balta Verde (D. Berciu și Eugen Comșa²⁾), Cârna (Rolf Hachmann³⁾), Dubovac, Gaj-Kovin, Vârșeț, Oreșac, Korbovo, Cârna, Balta Verde și Kličevac (N. Tasić⁴⁾), Zimnicea (A.D. Alexandrescu⁵⁾).

O analiză tipologică mai amănunțită a ceramicii descoperită în necropolele de tip Žuto-Brdo - Gârla Mare pe toată aria de răspindire l-a determinat pe S. Morintz⁶⁾ să considere evoluția acestui complex cultural în 4 faze, constituind o periodizare mai apropiată de cea a lui Tasić. Ambele periodizări corespund în mare parte realităților arheologice actuale, mai ales pentru fazele finale. Necropola de la Cârna nu reprezintă decât faza finală cu cel mult două etape, iar datele despre prima fază continuă să fie încă sărace.

La o analiză comparativă a cănilor descoperite în necropola de la Ostrovul Mare și publicate de D. Berciu⁷⁾ s-ar fi putut observa cum unele forme cu gâtul înalt, ornamentat cu incizii paralele, uneori însoțite de puncte, și toate pornind direct din buză sunt mai timpurii și nu se întâlnesc în necropola de la Cârna. De asemenea, unele câni, castroane

și chiar amfore din colecția Muzeului Național de Antichități și a Muzeului Olteniei, publicate în monografia de la Cârna⁸⁾, prezintă aceleași caracteristici timpurii.

Deci, o periodizare a grupului cultural Gârla Mare, în cadrul necropolei de la Cârna, nu este posibilă atâta timp cât întregul complex de morminte reprezintă doar faza finală cu cel mult două etape foarte puțin diferențiate, lucru constatat, de altfel și de B. Hänsel⁹⁾ atunci când se referă la periodizarea în două faze a necropolei, de către Rolf Hachmann.

Ceramica descoperită în cele 4 orizonturi de locuire din așezarea de la Balej¹⁰⁾ (r. Vidin) în urma săpăturilor efectuate de R. Katinčarov și A. Iacova între anii 1976–1981, aparține fazelor mijlocii și târzii, cât și perioadei de trecere la epoca fierului (aspectul Bistreț-Ișalnița). Aceasta este contemporană, în cea mai mare parte, cu necropolele de la Orsoja¹¹⁾ și Novo Selo¹²⁾.

Numai prin cercetarea și obținerea de date stratigrafice precise, în cadrul așezărilor de tip Gârla Mare, cu mai multe faze se va putea ajunge la soluționarea problemelor legate de periodizare, geneză, evoluție și relații culturale cu civilizațiile învecinate.

Cercetările dintre anii 1971–1974, făcute de Petre Roman în așezarea de la "Botul Cliuciului" de pe Ostrovul Corbului¹³⁾, scoteau la iveală din canalul vechi al Dunării o ceramică încrustată, inedită, prin forme și ornamente, ce pune în lumină nouă explicarea procesului de formare a grupului cultural Gârla Mare.

Sebastian Morintz¹⁴⁾ interpretează această descoperire ca un aspect cultural anterior grupului Gârla Mare în care se asociază ceramica Vatina târzie, ceramică încrustată transdanubiană (Dubovac) și în mai mică măsură ceramica specifică fazei Verbicioara III. "Acestea atestă, după S. Morintz¹⁵⁾, o deplasare în josul Dunării a unui grup de populații ale culturii ceramicii încrustate de la Dunărea mijlocie, care a antrenat și populații Vatina târzii într-un moment în care cultura Žuto-Brdo începea să se formeze la vest de Porțile de Fier".

Dacă acceptăm geneza acestei culturi printr-o migrație de populații venite de la Dunărea mijlocie într-un mediu intens populat de comunitățile culturii Verbicioara, fazele timpurii, așa cum o documentează, în ultimul timp, atât descoperirile noastre la Ghidici¹⁶⁾ (fig. 14/1-4) cât și cele de suprafață ale lui G. Crăciunescu¹⁷⁾ se impune în acest caz, delimitarea elementelor culturale străine, noi, de cele locale, de tip Verbicioara.

Numai într-o așezare bine stratigrafiată și cu o evoluție culturală îndelungată, cu mai multe faze, se poate urmări în ce mod și în ce măsură a contribuit fiecare factor, local sau străin, la geneza și evoluția acestui aspect de pe valea Dunării oltene. Numai în această situație se vor putea încadra cronologic descoperirile nestratigrafiate de la Ostrovul Corbului¹⁸⁾, care reprezintă, în cea mai mare parte, prima fază a grupului cultural Gârla Mare. În același timp se va putea constata, dacă populațiile care au creat această strălucită civilizație de pe valea Dunării oltene este de origine străină sau locală.

Cercetările noastre din anii 1981, 1984–1992 în necropola de incinerare de lângă "Digul lui Milu" și în așezările de tip Gârla Mare, Bistreț-Ișalnița și Vârtop în punctul "Balta Țarova", vis-a-vis de vărsarea Lomului în Dunăre, s-au soldat cu descoperirea a 37 de morminte de incinerare cu peste 100 de vase și 9 locuințe de suprafață.

Dintre acestea, 5 aparțin purtătorilor grupului cultural Gârla Mare (L₁, L₃, L₄, L₅ și L₆), două aspectului cultural Bistreț-Ișalnița (L₂ și L₉) și alte două Hallstattului timpuriu – aspectul Vârtop (L₇ și L₈) așa cum se poate vedea și pe planul general al așezării (fig. 1).

Au fost publicate, până în prezent, doar o parte din conținutul locuințelor nr. 1, 3 și 4 din ultima fază a grupului cultural Gârla Mare¹⁹⁾, câteva fragmente ceramice de tip Ișalnița²⁰⁾ din locuința nr. 2, parțial decopertată și alte câteva, hallstattiene, de tip Vârtop²¹⁾ culese din stratul de cultură.

Menționăm încă de la început, că stratul de locuire al celor trei așezări, care se suprapun – Gârla Mare, Bistreț-Ișalnița și Vârtop – nu depășesc grosimea de 0,80 m. El este discontinuu, caracteristic tuturor așezărilor situate pe dune de nisip. Se poate vorbi, mai degrabă, de niveluri subțiri, de locuire, de câte 0,10–0,20 m grosime, cum se poate vedea și pe profilul săpăturii de la fig. 3/1,2 întrerupte sau interpușe de straturi de peste 1 m grosime de nisip steril adus de vânt. Așa se explică de ce în primele 3 campanii de săpături, nesectionând podelele de lut sau de nisip bătut ale locuințelor de suprafață nr. 1–4, din partea cea mai înaltă a dunei, care stăteau pe straturi groase de nisip steril adus de vânt, nu am reușit să obținem datele stratigrafice, pe care ni le putea oferi așezarea. Cu cât se coboară spre marginea bălții "Țarova", stratul de locuire devine mai compact.

Abia în campania din vara anului 1989, pe o suprafață de 14 x 13 m săpată la 4 m vest de locuința nr. 3 (fig. 1), pe partea mai joasă a așezării, a fost identificat un strat al epocii bronzului, gros de 0,60–0,70 m, alcătuit din 4 niveluri de locuire (fig. 3/1,2).

Nivelul I de la baza stratului, foarte subțire, surprins la 1,50–1,80 m (fig. 3/1,2) era alcătuit din cenușă, cărbune și resturi menajere, care cobora spre capătul de nord, sub forma unui șanț, probabil de apărare, adânc de 1,25–1,50 m, față de nivelul de călcare antic.

Umplutura șanțului, de culoare maronie, cu rare urme menajere, era suprapus de nivelul II sub forma unui strat de locuire subțire, gros de 0,20 m, de culoare cenușie (fig. 3/1,2).

Nivelul 2 este clar marcat și de o vatră rotundă, puțin albiată (fig. 2; 3/2) cu diametru de 0,80 m (fig. 2) și care suprapune umplutura nivelului 1. Vatra nivelului 2, situată în colțul de est al secțiunii II (fig. 2) era suprapusă la rândul ei de un strat de nisip steril, cu pete maronii, gros de 1 m (fig. 3/1) după care urmau ultimele niveluri de locuire 3 și 4 în grosime de 0,30–0,40 m (fig. 3/1). Ele sunt reprezentate de podelele locuințelor de suprafață suprapuse nr. 5 și 6 (fig. 2 și 3/1).

Între carourile 2 și 3, resturile locuinței de suprafață nr. 6, descoperite la 1,75 m adâncime, suprapuneau nivelul 2 gros de 0,20 m (fig. 3/1) de culoare cenușie.

Locuința nr. 6 (fig. 2) a nivelului 3, orientată N-S, de formă aproximativ ovală, cu dimensiunile de 6,25 m x 4,35 m, mai îngustă spre sud (fig. 2) se prezenta sub forma unei aglomerări de lipituri sau bucăți de chirpic, afumate, de culoare neagră, cenușă și cioburi. Vatra din care s-a mai păstrat decât o arsură cărămizie de formă rotundă (fig. 2) cu diametrul de 0,65 m, era amenajată direct pe podea spre capătul de nord al locuinței. Ceramica era răspândită în apropierea vetrei și spre latura de vest a locuinței (fig. 2).

Gropile de pari care susțineau acoperișul nu au fost identificate. Stratul bucăților de lipitură, cu amprente de trestie, din interiorul locuinței nr. 6, gros de 0,20 m (fig. 3/1) era suprapus de un alt nivel de locuire, cenușos, gros de 0,30 m, peste care se afla, apoi, podina locuinței nr. 5 din nivelul 4 (fig. 3/1).

Locuința nr. 5 (fig. 2) din nivelul 4, orientată N-S, era apropiată ca formă și dimensiuni (8,25 x 6,20 m) de locuințele nr. 3 și 4 (fig. 1) descoperite anterior. Ea se prezenta sub forma unei aglomerări de lipituri sau bucăți de chirpici, cu amprente de trestie, (fig. 12/19) arse secundar, vase și cioburi care se conturau într-o formă de pungă (fig. 2) cu latura de nord mai largă și curbată.

În interiorul locuinței au fost amenajate pe podea două vetre: prima, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 1,25 x 0,75 m în centrul locuinței (fig. 2) iar cea de a doua, de formă rotundă cu diametrul de 0,75 m, situată într-o absidă de pe latura de est a locuinței. În jurul acestora din urmă au fost descoperite mai multe fragmente de la o amforă (vas de tip urnă) de mari dimensiuni, frumos ornamentată în tehnică și cu motive tipice nivelului 4 (fig. 8/10; 12/8, 11, 12, 14, 16; 13/8, 7, 10, 11).

Fragmente de vase, în general neornamentate, din care nu lipsesc vasele cuptor, castroanele de mari dimensiuni, ceștile și cămile pătrate, vasele de uz comun (fig. 13/5, 12) erau răspândite pe lângă vatră sau spre latura de vest (fig. 2).

Diferența de nivel de 0,25 m între cele două podele ale locuințelor 5 și 6 (fig. 3/1) ar fi putut reprezenta existența a încă unui nivel de locuire care face trecerea între nivelurile 3 și 4.

Tot în campania anului 1989 s-a continuat decopertarea, în întregime, a locuinței nr. 4, publicată, la început, doar parțial.

Locuința nr. 4 (fig. 3/3) a fost construită la 6 m sud de locuința nr. 1 (fig. 1). Avea aceeași formă de pungă, cu dimensiunile de 6,50 x 6 m și cu intrarea tot spre sud. Vatra, de formă rotundă, cu diametrul de 0,80 m era amenajată, în apropiere de intrare sub forma unei cruste, puternic arsă și crăpată (fig. 3/3). Podina, din nisip bătut, a fost perforată de două gropi hallstattiene. Un "siloz" pentru păstrarea grăunțelor, de forma rotundă, cu diametrul de 0,50 m împreună cu două rășnițe erau plasate pe lângă latura de nord. Ceramica (fig. 7/8, 9) și mai ales fragmentele de la o amforă de mari dimensiuni, ornamentată în tehnică și cu motive tipice nivelului 4 (fig. 11/3; 4; 13/1, 4) erau împrăștiate pe lângă laturile de est și de vest. Locuința nr. 4 aparține, după caracteristicile evaluate ale formelor și tehnicii de ornamentare, nivelului 4.

În campania anului 1990 s-a continuat, de asemenea, decopertarea părții de sud a locuinței nr. 2 cu ceramica de tip Bistreț- Ișalnița.

Locuința nr. 2 (fig. 4/1) situată la 5 m est de locuința nr. 3 (fig. 1) avea dimensiunile cuprinse între 10 și 6,50 m, măsurate pe laturile de vest și de nord, mai bine păstrate. Orientată N-S ea avea probabil o formă asemănătoare locuințelor de tip Gârla Mare, descrise anterior.

Din vatra de formă rectangulară (fig. 4/1) situată în apropierea intrării, nu a mai rămas decât o arsură cărămidie cu dimensiunile de 1,25 x 1 m. În jurul "silozului", de

formă rotundă, de pe latura de nord se aflau câteva fragmente ceramice tipice culturii Bistreț-Ișalnița (fig. 9/9-12).

Din întregul complex de locuire s-au păstrat numai latura de est și colțul de nord, restul fiind puternic deranjat de gropi hallstattiene și moderne (fig. 4/1). Ovatră hallstattiană, cu crusta puternic arsă și crăpată (0,80 x 0,60 m) a fost amenajată pe un paț de cioburi, tipice hallstattiene, chiar pe lângă latura de est a locuinței nr. 2. Podina, mai bine păstrată pe lângă latura de est, prezenta o înclinare accentuată de la N la S, așa după cum se poate vedea și pe profilul săpăturii (fig. 4/2). Prezența a numeroase fragmente ceramice, de tip Gârla Mare, împrăștiate peste stratul de chirpici al locuinței nr. 2, sunt dovezi că în acest loc a avut loc o amenajare, probabil hallstattiană timpurie.

O locuință de același tip (L₉) și din aceeași perioadă a culturii Bistreț-Ișalnița, de dimensiuni și mai mari, a fost descoperită în campania anului 1992.

Locuința nr. 9 (fig. 1; 5/1) a fost construită în spatele laturii de vest a locuinței nr. 2, cu orientare inversă de la E la V (fig. 1).

Deși timpul nu ne-a permis să delimităm și latura de E, se poate presupune că locuința de suprafață nr. 9 a avut forma de pungă puternic alungită (fig. 5/1) similară celor de tradiție Gârla Mare, cu dimensiuni ce depășesc lungimea de 10,50 m și lățimea de 6,50 m. Suprafața, mai îngustă, de la intrare și puțin arcuită spre sud, măsura lățimea de 3 m. Podina, din nisip bătut, prezenta o ușoară înclinare de la E la V și de la N la S (fig. 5/2).

Resturile locuinței nr. 9 se prezentau sub forma unor aglomerări de lipituri sau bucăți de chirpici de dimensiuni mici, impregnate puternic, de cenușă fină, mai ales în zona vetrelor și cuptoarelor începând din centru spre latura de sud-est (fig. 5/1). La intrare, cenușa este mai rară. Întreaga suprafață a podelei este suprapusă și impregnată de bucăți foarte mărunte de chirpici incendiați.

Aglomerările de chirpici, de dimensiuni mari și compacte, se întâlnesc în colțurile de SE și NV. Pereții locuinței, construiți din trestie, peste care se aplică un strat subțire de lut, nu erau prea înalți, lucru dovedit și de micile aglomerări de chirpici cu amprente de trestie.

În interiorul locuinței nr. 9, au fost amenajate 4 vetre amplasate pe lângă laturile de nord și sud și în apropiere de intrare.

Vatra nr. 1 (fig. 5/1) are formă rotundă, cu diametrul de 0,85 m și a fost amenajată direct pe nisipul ars, de culoare cărămidie. Crusta vetrei era frumos fățuită, cu grosimea de 2 cm, puternic crăpată, dovedind o folosire îndelungată. Ea prezenta o bordură lată de 0,25 m.

Vatra nr. 2 (fig. 5/1) în formă de potcoavă alungită, cu dimensiunile de 1,35 m x 0,90 m a fost amenajată pe lângă peretele de nord în imediata apropiere de vatra nr. 1. Ea prezenta o bordură lată de 0,20 m și înaltă de 0,10 m. Crusta vetrei, cu 3 lipituri, puternic arsă și crăpată, în grosime de 4 cm, amenajată direct pe podeaua de nisip bătut dovedește, de asemenea, o folosință îndelungată a acesteia. La gura vetrei, largă de 0,80 m, se afla o mare cantitate de cenușă. Bucăți de bordură, ca și de vatră, de pe latura de est, au fost deranjate (fig. 5/1).

Vatra nr. 3 (fig. 5/1) apropiată ca formă și dimensiuni de vatra nr. 2, a fost amenajată pe lângă latura de sud. De formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, avea dimensiunile de 1,05 m x 1,20 m.

S-a păstrat o porțiune foarte mică din crusta vetrei fățuită (0,20 x 0,30 m) pe un pat de cioburi, restul vetrei arăta sub forma unei arsuri puternice, de culoare cărămidie, între care și resturi ceramice. Deci, crusta vetrei a fost amenajată pe un pat de cioburi. Nu este exclus ca vatra nr. 3 să fi aparținut unui cuptor.

Vatra nr. 4 (fig. 5/1) era amenajată spre ieșire la 2,50 m de colțul de vest al intrării. S-a păstrat pe o suprafață de 1,50–0,80 m sub forma unei fățuieli subțiri, puternic arsă și crăpată mărunț. A avut, probabil, o formă circulară, cu diametrul de 2 m, după cum se contura arsura cărămidie de sub fățuială. Marginea de sud a vetrei a fost deranjată de o gropișă, probabil de par, care a aparținut aceleași locuințe. Din jurul vetrei 4 s-au cules câteva fragmente ceramice, tipice culturii Bistreț-Ișalnița (fig. 9/1-8 c).

La N de vatra nr. 4 s-a observat o aglomerare de chirpic, sub care s-a descoperit o lipitură de formă circulară și o greutate de lut pentru războiul vertical de țesut, de formă piramidală, de mari dimensiuni.

Deși locuința nr. 9 impresionează prin formă și dimensiuni și prezența celor 4 vetre amenajate în interiorul ei, inventarul arheologic foarte sărac se reduce la câteva fragmente ceramice provenite de la vase de mici dimensiuni ornamentate cu motive canelate și incizate, tipice culturii Bistreț-Ișalnița (fig. 9/1- 8 c). Dimensiunile mici ale vaselor, cât și marea cantitate de cenușă risipită pe întreaga suprafață a podelei și mai ales în jurul vetrelor, constituie indicii că locuința putea avea și alte destinații pe lângă cele de locuit.

Trecându-se la secționarea și înlăturarea resturilor din interiorul locuinței nr. 9, la 1,25 m nord de vatra nr. 4, s-a descoperit la adâncimea de 0,20–0,25 m față de podea un complex de locuire al epocii bronzului, alcătuit dintr-o vatră circulară (fig. 5/1) cu diametrul de 0,90 m și numeroase fragmente ceramice tipice grupului cultural Gârla Mare, suprapuse de vatra nr. 4. Podeaua aceleiași locuințe a fost perforată de 3 gropi hallstattiene (fig. 5/1), săpate din stratul de tip Vârtop care suprapunea complexul de tip Bistreț-Ișalnița, așa cum se poate vedea și pe profilul săpăturii de pe peretele de est al secțiunii nr. I (fig. 5/2). Succesiunea straturilor de cultură este următoarea:

- 0,20 m strat vegetal de culoare cenușie;
- 0,10 m strat de locuire modern, cenușiu;
- 0,10–0,40 m strat steril nisipos gălbui;
- 0,25–0,30 m strat hallstattian timpuriu cenușiu;
- 0,70–1 m strat steril nisipos gălbui;
- 0,20 m strat Gârla Mare, cenușiu.

Menționăm că secționarea, în viitor, a podelelor din interiorul locuințelor de suprafață decopertate până în prezent, vor aduce date stratigrafice mai convingătoare.

În stadiul actual al cercetărilor, ne vom rezuma la o prezentare sumară numai a materialului ceramic descoperit stratigrafic din locuințele nr. 5 și 6, care suprapun la rândul lor nivelul 1 cu ceramică caracteristică primei faze a culturii Gârla Mare. Vom încerca, în același timp, să corelăm unele forme de vase din cadrul necropolei cu cele

din așezare, numai atunci când acestea sunt asemănătoare sub toate aspectele: formă, tehnică și motive ornamentale.

Ceramica nivelului 1 (fig. 6/1 a - 10; 7/3, 4, 6 a, 6 b; 12/1-3) în cea mai mare parte fragmentară, a fost descoperită, stratigrafic, sub podina locuinței nr. 6 (fig. 3/1). Din totalul de 13 fragmente ceramice, descoperite la baza stratului, 11 provin de la câni de diferite dimensiuni (fig. 6/2-10; 7/3, 4, 6 a, 6 b; 12/1). Predomină cănițele cu corpul sferic, puțin turtit (fig. 6/3-6, 8, 9) și cu partea superioară tronconică, ușor arcuită în afară dar mai înaltă decât partea inferioară (fig. 6/5, 6) asemănătoare ca formă și dimensiuni cu cănițele descoperite în canalul Dunării de la Ostrovul Corbului²²⁾.

Singura cană de la fig. 6/4 cu corpul bombat și gâtul mai scurt decât partea inferioară se apropie ca formă de cele descoperite în necropola de la Cârna. Cănițele cu fundul inelar au corpul mai puțin bombat (fig. 6/3, 5) și cu tendința de formare a umărului iar cele cu fundul plat sau rotund (fig. 6/6, 9; 7/4) sunt mai bombate și mai joase, amintindu-ne de formele cănițelor sau ceștilor din faza Verbicioara I²³⁾ sau de cele descoperite în așezările din aria culturilor Vatina²⁴⁾ și Madarovce²⁵⁾ din sudul Slovaciei, iar mai aproape în așezarea de la Ostrovul Corbului²⁶⁾.

Torțile cănițelor (fig. 6/4, 5, 7 a, 7 b) sau a cănilor de dimensiuni mai mari (fig. 6/2), albiate în partea superioară și ușor înălțate, pornesc direct (fig. 6/4, 5, 7 a, 7 b, 10) sau puțin mai jos de sub buză (fig. 6/2). Într-un singur caz toarta prezintă un fel de "ansa lunată" de tip Vatina (fig. 7/6 a, 6 b).

Cănițele tronconice (fig. 6/10) ca și cele cu corpul sferic și partea superioară mai scurtă și arcuită ușor în afară (fig. 6/4) se întâlnesc mai rar.

Majoritatea cănițelor sau cănilor descoperite la baza nivelului 1 sunt ornamentate cu motive de linii paralele, incizate simplu sub forma unor benzi de câte două sau 3 linii dispuse orizontal pe corpul și gâtul vasului (fig. 6/2, 5, 6, 9).

Pe o singură căniță s-a reușit reconstituirea a 3 registre de motive, alcătuite fiecare din câte două sau 3 linii incizate orizontal sub forma unor benzi orizontale și paralele, mărginite fiecare de câte două șiruri de puncte (fig. 6/5) realizate cu ajutorul unui instrument de metal cu vârful ascuțit. Pentru înviorarea câmpului ornamental sub fiecare registru atârână un motiv realizat dintr-o alveolare rotundă sau ovală mărginită de puncte. Motive asemănătoare, identice ca formă și realizare se întâlnesc tot pe cănițele din așezarea de la Ostrovul Corbului²⁷⁾ sau în cea de tip Bačka-Vatina de la Feudvar²⁸⁾ de lângă Mosorin. Sunt motive de tradiție foarte veche care își au originea în ceramica cimitirului de la Mokrin²⁹⁾ preluate apoi de purtătorii grupurilor culturale Vatina³⁰⁾ și Verbicioara I³¹⁾ și transmise, apoi, comunităților de tip Gârla Mare.

La fel de vechi este și motivul de linii incizate în zig-zag sau în unghi despărțite de un șir de puncte întâlnit în cazul de față pe corpul unei reprezentări ornitomorfe (fig. 6/1 a - 1 c). Motive asemănătoare dar combinate cu cercuri și semicercuri imprimate le întâlnim pe vasele descoperite în mormintele nr. 3 (fig. 7/1 a, 1 b, 2; 12/2; 14/5), mormintul nr. 7 (fig. 15/1-3) și mormântul nr. 24 (fig. 7/5 a, 5 b; 14/12-14). Din punctul de vedere al formelor și ornamentării, vasele din mormintele nr. 3 și 24 aparțin împreună cu ceramica descoperită în partea superioară a nivelului I (fig. 6/3, 7 a, 7 b, 9; 7/3, 4, 6 a, 6 b) etapei

finale a fazei Gârla Mare I și începutului fazei următoare când pe lângă motivele de linii incizate și însoțite de puncte, de tradiție foarte veche, sunt folosite motive noi, realizate prin tehnica imprimării și a împunsăturilor succesive. Gâtul de cană de la fig. 7/7; 12/3 identic ca formă și ornămentare cu cel de la Ostrovul Corbului, aparține de asemenea nivelului 1 final sau de tranziție de la nivelul 1 la nivelul 2.

Motivul canelat combinat cu alveole simple, imprimate pe gât și cu puncte în jurul proeminenței de pe umărul, de asemenea canelat, constituie o apariție singulară doar pe cana de la fig. 6/4.

Nivelul 2 (fig. 3/2) surprins stratigrafic sub forma unei fâșii de cenușă: cărbune și foarte rare fragmente ceramice atipice nu ne-a oferit un complex de locuire care ne-ar fi putut da un material arheologic semnificativ pentru începutul fazei a II-a a grupului cultural Gârla Mare când se poate vorbi de constituirea elementelor culturale de bază ale acesteia. Tipologic putem încadra în nivelul 2 gâtul de cană de la fig. 7/7 ornamentat cu șiruri de triunghiuri mici, hașurate și mărginite de benzi de linii orizontale realizate în tehnica împunsăturilor succesive. Aceluiași nivel aparține fragmentul de cană de la fig. 7/3 cât și vasele din mormintele nr. 3, 7 și 24, pe suprafața cărora, pe lângă motivele incizate cu puncte de tradiție veche, realizate acum și prin tehnica împunsăturilor succesive, apar noi motive executate prin tehnica imprimării care se vor generaliza și dezvolta în fazele următoare.

Ceramica nivelului 3 (fig. 8/1-7; 12/4-6) corespunzătoare fazei a II-a a grupului cultural Gârla Mare a fost descoperită pe podina locuinței nr. 6 (fig. 2) care suprapune nivelurile 1 și 2 (fig. 2/1, 2). Din nefericire nici acest complex de locuire nu ne-a oferit o varietate mai mare de forme ceramice ci numai câteva fragmente provenite de la două amfore trompetiforme cu gâtul arcuit elegant în afară (fig. 8/1-7; 12/1, 5, 6), un fragment de cană (fig. 8/8) și o buză lobată de la o strachină (fig. 12/4) cu corpul ușor bombat.

Se mențin, în continuare, motivele incizate în zig-zag (fig. 8/8) pe corpul străchinilor și pe buza amforei (fig. 8/6; 12/5). Același motiv desfășurat pe umărul amforei (fig. 8/2) se realizează, începând din nivelul III prin procedeul împunsăturilor în șanțulețe sau în linii adânci, numit "Stichkanaltechnik", tehnică ornamentală care se realizează pe ceramica descoperită în așezările din Banat, Iugoslavia (Vršac, Dubovac)³² și din sudul Ungariei (Szeremle)³³.

Spațiul rămas liber pe gâtul și pe umărul amforei nr. 1 (fig. 8/1-3) ornamentat cu linii în zig-zag (fig. 8/2) este înviorat cu motivul de cerculețe imprimate (fig. 8/1), uneori mărginite de puncte (fig. 8/3) sau însoțite de motivul în formă de pieptene la care s-au mai adăugat semicercuri tot imprimate (fig. 8/3).

În cazul amforei fragmentare nr. 2 (fig. 8/4), motivul de semicercuri imprimate pe gâtul vasului în două șiruri paralele și orizontale despărțite de o linie incizată combinate cu șiruri de cerculețe imprimate vertical (fig. 8/6) capătă sens nou de motive tipice grupului cultural Gârla Mare. Pe umărul puternic bombat al aceiași vas, motivul liniilor incizate care pornesc din vârful triunghiurilor hașurate ca niște ramuri, la vârful cărora s-au imprimat cerculețe asemănătoare unor globulețe (fig. 8/5, 7). Pe un alt fragment, la capătul liniilor incizate larg, s-au imprimat semicercuri ca niște ancore (fig. 8/4). Motivul de semicercuri

imprimate se va extinde și pe buza inferioară ușor răsfrintă în afară a amforei nr. 1 (fig. 8/1; 12/6). Spre deosebire de buza lobată a străchinii din nivelul I ornamentată sumar, cu 3 linii incizate, pe cele descoperite în locuința nr. 6 sau în nivelul III se poate observa o combinație a motivelor incizate însoțite de puncte, de tradiție veche, cu semicercuri imprimate și încrustate (fig. 12/4; 13).

Vasele descoperite în mormintele nr. 1 (fig. 14/9, 10) și 15 (fig. 14/7) ornamentate cu motive de linii incizate însoțite de puncte (fig. 16/9), de tradiție veche, combinate cu motivul de semicerc imprimat (fig. 14/7, 10) aparțin aceluiași nivel, respectiv fazei a II-a a grupului cultural Gârla Mare. Este interesant de observat forma sferică a vasului din mormântul nr. 15 (fig. 14/7) cu toarte ce pornește direct din buză aidoma vaselor cu corpul sferic din faza Verbicioara I (fig. 14/2, 3). La fel se poate vorbi despre vasele din mormântul nr. 10 (fig. 14/6, 8) care au, de asemenea, corpul sferic, iar toarta pornește fie din buză, fie puțin mai jos (fig. 14/8) asemănător vasului de tip Verbicioara I de la fig. 14/3. Deosebirea constă în aceea că vasul de la fig. 14/6 are gura lobată asemănător vaselor de tip Vatina. Motivele de semicercuri imprimate, combinate cu șiruri de puncte impuse și cârligul spiralic sunt elemente ornamentale care ne îndreptășesc să încadrăm vasele mormântului nr. 10 în stratul interpus între cele două podele ale locuințelor nr. 5 și 6 (fig. 3/1), ce ar putea reprezenta o etapă de trecere la faza a III-a.

Câteva vase din colecția Muzeului Național de Antichități³⁴⁾ și ale Muzeului Olteniei³⁵⁾, cât și unele vase descoperite în necropolele de la Ostrovul Mare³⁶⁾ și Balta Verde³⁷⁾ sunt ornamentate cu motive în tehnica specifică ceramicii din locuința nr. 5, respectiv fazei Gârla Mare II și etapei de trecere la faza a III-a.

Este necesar să amintim că varietatea și bogăția motivelor de pe vasele de la Cârna (volutele mari și spirala, spirala în S-uri înălțuite, ghirlanda, meandrul etc.) nu se întâlnesc pe ceramica nivelului III dar vor deveni caracteristice pe vasele din faza următoare.

Ceramica nivelului 4 (fig. 7/8, 9; 8/9 a, 9 c, 10; 11/3,4; 12/7-12, 14-18, 20; 13; 14/11 a, 11 b; 15/4-8, 11-13) caracteristică fazei a III-a a grupului cultural Gârla Mare este bogat reprezentată de vasele fragmentare, descoperite pe podina locuințelor nr. 1, 3, 4 și 5 (fig. 1). O parte din materialul ceramic a fost deja publicat³⁸⁾ urmând a se insista în continuare asupra caracteristicilor ceramicii descoperită stratigrafic, pe podina locuinței nr. 5. Din punct de vedere al formelor predominau vasele fragmentare, neornamentate, de dimensiuni variate: castroane, străchini, vase de uz comun, vasele de tip cuptor, câni și cești pătrate, și o amforă, fragmentară, de dimensiuni mari, frumos ornamentată (fig. 8/2; 12/8, 11, 12, 14-17, 20; 13/1, 6-10, 11).

Ea fost descoperită pe lângă vatra amenajată în absida de pe lângă latura de est a locuinței nr. 5 (fig. 2) și este tipică nivelului IV prin formă și prin motivele ornamentale, realizate în tehnica "Stichkanaltechnik" foarte larg. Gâtul trompetiform, cu deschidere foarte largă are buza puternic răsfrintă, unghiular, în afară (fig. 8/10) spre deosebire de cele din locuința nr. 6 care se arcuiesc elegant (fig. 8/6).

Motivul arcadelor înlănțuite, care se desfășoară pe interiorul buzei (fig. 8/10; 12/8) sau pe corpul vasului (fig. 12/11) este identică ca formă și realizare cu același motiv de pe buza amforelor din necropola de la Cârna³⁹).

Spirala puternic înfășurată (fig. 13/8) în formă de: S-uri îmbucate (12/12), volute (fig. 12/16; 13/1, 4) ochelari (fig. 12/11, 14; 13/4, 6) combinate armonios cu motivele cunoscute din fazele anterioare dar realizate acum într-o tehnică superioară, inclusiv cu roțița (fig. 12/15; 13/1, 4, 7, 10, 11), sunt comune pentru ambele locuri de descoperiri de la Ghidici și Cârna⁴⁰). Elocvente în acest sens sunt și fragmentele amforei din locuința nr. 4 (fig. 11/3, 4) ornamentate cu aceleași motive și aceeași tehnică specifică fazei a IV-a.

În plus pe fragmentul de la fig. 11/4 apare motivul în formă de omidă realizată într-o tehnică mai rar întâlnită. Bogăția și varietatea motivelor din faza a III-a se extinde pe buzele și toartele amforelor (fig. 12/7, 9, 20) cu corpul neornamentat, pe toartele cănilor (fig. 15/6) și inclusiv pe corpul vaselor miniaturale (fig. 14/11 a, 11 b).

Vasele de uz comun sunt ornamentate cu brăuri și proeminențe alveolate, plasate sub buză și mai rar alveolate pe interiorul buzei (fig. 13/5, 12 a, 12 b). Dar cele mai expresive ca realizare artistică sunt vasele descoperite în mormintele nr. 12 (fig. 15/5), nr. 13 (fig. 15/6), nr. 31 (fig. 15/4, 7, 8, 13) și nr. 37 (fig. 13/2) și câteva fragmente (fig. 12/18; 13/3, 9) descoperite tot în necropola de la Ghidici, punctul "Digul lupilor", și la 300 m vest de așezare, sunt identice ca formă și tehnică ornamentală cu cele descoperite în necropola de la Cârna. De asemenea, reprezentarea ornitomorfă din mormântul nr. 4 (fig. 15) este bogat ornamentată cu motive mai ales spiralice, încrustate spre deosebire de vâsciorul ornitomorf din nivelul I (fig. 15/10 a, 10 b) care prezintă simple motive liniare dispuse în zig-zag (fig. 6/1 a - 1 c). Două figurine antropomorfe fragmentare, descoperite în locuințele nr. 1 (fig. 15/13) și 5 (fig. 8/9 a - 9 c) sunt ornamentate cu o expresivitate mult mai originală. Este vorba, mai ales, de figurina din locuința nr. 5, pe care prin motive simple, se redau podoabe și elemente de costum (fig. 8/9 a; 9 c).

Ceramica nivelului 5 caracteristică ultimei faze a grupului cultural Gârla Mare este reprezentată doar prin câteva fragmente, tipice aspectului Bistreț-Ișalnița (fig. 9/1-5, 9-12) în asociere cu cele de tip Gârla Mare (fig. 9/6-12) descoperite pe podeaua locuințelor nr. 9 și 2, cât și de două cantarosuri de formă pătrată și cu toarte puternic suprainălțate (fig. 10/1, 2 a, 2 b) găsite în necropola hallstattiană timpurie la o distanță de 100 m vest de așezare. Ele sunt ornamentate pe gât și umăr cu caneluri executate fin și dispuse vertical, în căpriori, arcade și zig-zag (fig. 10/1, 2 a, 2 b). Ultimele două motive au fost preluate de pe vasele de tip Gârla Mare⁴¹) și transpuse, în tehnica canelurilor pe forme noi, cu contur pătrat și cu torțile suprainălțate. Este vasul cel mai tipic și reprezintă cel mai bine trecerea la Hallstattul timpuriu și care a fost descoperit în asociere cu ceramica ornamentată cu motive spiralice Gârla Mare, faza finală (fig. 10/3-8; 11/1, 2, 6-10) în majoritatea așezărilor de tip Verbicioara IV (V după D. Berciu) identificate sau cercetate până în prezent în majoritatea zonelor din Oltenia⁴²) (fig. 10/3-8; 11/1, 2, 4, 6-10).

Fragmentele ceramice de tip Bistreț-Ișalnița din locuința nr. 9 provin de la vase de tip cantaros, de formă pătrată, cu toartă suprainălțată și umăr canelat (fig. 9/1), cupă cu gât tronconic înalt (fig. 9/2, 4) apropiat ca formă și ornamentație de cele descoperite

în necropola de la Ișalnița⁴³), vas cu contur pătrat și cu gât înalt, bogat ornamentat cu caneluri (fig. 9/3) și strachina cu buze arcuită în interior (fig. 9/5).

Evoluția străchinilor și al motivului canelat în sens hallstattian, începute încă din faza Gârla Mare III⁴⁴) (fig. 7/8) devine tipică în faza următoare (IV), în așezările de tip Verbicioara V de la Secu (fig. 10/3, 6, 8), Argetoaia (fig. 11/10) și de tip Bistreț-Ișalnița de la Ghidici (fig. 9/1, 3, 5, 9-12; 10/1, 26), Ișalnița⁴⁵), Bistreț, Ciumești-Brânză⁴⁶), Govorasa⁴⁷), Ocnele Mari – "Valea Gorneilor"⁴⁸) și Cărpiniș⁴⁹) etc.

Motivul benzilor realizate în tehnica împunsăturilor succesive și hașurate cu incizii scurte, oblice și paralele (fig. 9/2, 3; 11/1, 2, 7) de origine sudică (Kastans)⁵⁰) se generalizează pe vasele descoperite în așezările de la sfârșitul epocii bronzului de tip Verbicioara V (Secu, Argetoaia etc.), Gârla Mare IV (Ghidici, Balej, Bistreț) și Coslogeni⁵¹).

Ceramica și reprezentările antropomorfe, fragmentare, din faza Gârla Mare IV (fig. 9/6-8) descoperite, în asociație cu cele de tip Bistreț-Ișalnița în locuința nr. 9, în necropola hallstattiană (fig. 11/5) de la Ghidici și în cele de tip Verbicioara V (fig. 10/4, 7; 11/6, 8) din așezările de la Secu (fig. 10/5), Craiova-Cernele (fig. 10/9), Argetoaia "Obruciște" (fig. 11/9 a, 9 b) și în așezări identificate de G. Crăciunescu⁵²) de la muzeul din Drobeta-Tr. Severin prezintă caracteristici tehnice evolute, tipice acestei faze.

Elementele culturale, inclusiv tehnica de ornamentare, caracteristice ultimei faze a grupului cultural Gârla Mare – Bistreț-Ișalnița-Verbicioara V se vor transmite, evolutiv, Hallstattului timpuriu de tip Vârtope, uneori în cadrul aceleiași așezări, așa cum o demonstrează rezultatele descoperirilor din ultimii ani în așezările de la Ghidici "Balta Țarova", la care ne vom referi cu alt prilej.

Succesiunea stratigrafică a complexelor de locuire din punctul "Balta Țarova" reprezintă, în stadiul actual al cercetărilor, un bun câștigat, singura descoperire de acest gen care ne-a permis să delimităm, nu numai aria de formare, pe baza elementelor locale, a grupului cultural Gârla Mare pe valea Dunării oltene, între Ostrovul Corbului și Ghidici (60 km lungime) cât și evoluția în 4 faze a acestuia.

Cantitatea redusă a ceramicii de la baza stratului din prima fază nu ne-a permis să facem analogii mai bogate, nu numai cu descoperirile de tip Verbicioara timpurie din zonă, care și așa sunt puțin cercetate și publicate, ci și cu varietatea formelor de vase din așezarea de la Ostrovul Corbului, care aparțin, în cea mai mare parte, tot fazei Gârla Mare I, așa cum, de altfel, a intuit, de la început, descoperitorul.

Ceramica fazei a II-a, descoperită stratigrafic în locuința nr. 6, deși redusă cantitativ, are numeroase elemente care o deosebesc de cea din prima și ultimele două faze, așa cum, de altfel, s-a văzut din analogiile studiului de față. Câteva vase din necropola de la Ostrovul Mare, amintite în text, aparțin, de asemenea, fazei a II-a, fază pe care nu o întâlnim în necropola de la Cârna. Abia în faza a III-a se constată o identitate de forme și motive ornamentale a ceramicii din ambele locuri de descoperiri de la Cârna și Ghidici.

Faza a IV-a reprezintă, mai degrabă, o sinteză între elementele culturale Gârla Mare cu cele de tip hallstattian timpuriu, consemnate în literatura arheologică sub numele "aspectul Bistreț".

Valea Dunării a constituit, ca de altfel în toate epocile, nu numai o zonă favorabilă vieții omenești, ci și un coridor de circulație permanentă a influențelor culturale, care au contribuit la începutul bronzului mijlociu (Reinecke B.1-B.2) la formarea marelui complex cultural cu ceramică încrustată, din care a făcut parte și aspectul local oltenesc, tip Gârla Mare.

Viitoarele date stratigrafice, din așezarea de la Ghidici, vor îmbogăți cu mult interpretările noastre cu privire la rolul jucat de factorii etnic și cultural de tip Verbicioara timpurie la geneza aspectului cultural oltenesc cu ceramică încrustată.

NOTE

1. Vladimir Dumitrescu, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cârna*, București, 1961, p. 315.
2. D. Berciu și Eugen Comșa, *Materiale și Cercetări Arheologice II*, București, 1956, p. 471.
3. Rolf Hachmann, *Germania*, 46, 1968, 2, p. 268-370.
4. Nikola Tasić, *Praistorja Vojvodine*, Novi Sad, 1974, p. 460.
5. A.D. Alexandrescu, *Dacia*, XVII, 1973, p. 31.
6. Sebastian Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, București, 1978, p. 37-40.
7. D. Berciu, *Materiale arheologice*, I, 1953, pl. XXII/8; XXIII/2; XXIV/1-8; XXIX/3, 7; idem, *Arheologia Olteniei*, 1939, p. 262, fig. 132, p. 265; fig. 136/8, 9, 11; p. 272, fig. 145/4.
8. Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, pl. XCDX/489, 492; pl. 6/490; CV/559, 551, 555.
9. Bernhard Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau*, Bonn, 1976, p. 62-64.
10. Georgi Iliev Georgiev, *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, Berlin, 1982, p.135, pl. 3/2-6; pl. 4/1. Cu privire la cercetările din așezarea de la Balej, vezi bibliografia de la pag. 202.
11. *Ibidem*, p. 199, pl. 4/2-6; Traiko Filipo, *Arheologija*, 12, 1974, p. 12-22.
12. Vasil Mikov, *Arheologija*, 3, 1970, p. 48-55.
13. Bernhard Hänsel und Petre Roman, *P.Z.*, 59, B, 1984, Heft 2, p. 188-229.
14. Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 37, 38 nota 92.
15. *Ibidem*.
16. Vasele de tip Verbicioara I de la fig. 14/1-3 depozitate la școala din localitate au aparținut unui mormânt descoperit în curtea locuitorului Nicola Petre, zis Pătru, de la marginea de sud-est a satului Ghidici, iar fragmentul de la fig. 14/4 a fost găsit de preotul Popescu Nicolae în cadrul așezării de la Balta Țarova.
17. Materialul ceramic tipic culturii Verbicioara I existent în depozitul Muzeului Porțile de Fier din Drobeta Tr. Severin provine din localitățile: Breznița de Ocol, Poroina Mare, Rogova, Halânga, Fântâna Dumbravă, Bucura de Vânjuleț, Devesel și Dobra (com. Bălăcița).
18. Bernhard Hänsel și Petre Roman, *op. cit.*, p. 199-214, fig. 7-24.
19. Marin Nica, *Thraco-Dacia*, VIII, 1-2, 1987, p. 23-33, fig. 7-13, p. 35, fig. 16, p. 36, fig. 17.
20. *Ibidem*, p. 33, fig. 14/1, 3-16.
21. *Ibidem*, p. 34, fig. 15/1-14.
22. Bernhard Hänsel și Petre Roman, *op. cit.*, p. 198, 199, fig. 7, 8.
23. D. Berciu, *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 132, fig. 3/7; Marin Nica, *Actes du II-e Congrès International de Thracologie*, 1976, p. 91, fig. 1; Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 23, fig. 8/1, 2.
24. Milutin V. Garašanin, *B.R.G.K.*, 1958, p. 72, pl. 16/5.
25. Václav Furmánek și colaboratorii, *Slovensko v dobe bronzovéj*, Bratislava, 1991, p. 66, 67.
26. Bernhard Hänsel și Petre Roman, *op. cit.*, 198, pl. 7/1, 2.
27. *Ibidem*, p. 200, pl. 8/2, 15.
28. P. Medović, B. Hänsel, *Rad. M.V.* 3; NS, 1988-89, p. 32, pl. VI/1-3; 33 pl. VII.
29. T. Soroceanu, *Banatica*, 3, Reșița, 1975, pl. VI/III; VIII, IX; idem, *P.Z.*, 50, 1975, Berlin, pl. 178, pl. 13/11; 14; 15.
30. Milutin Garašanin, *op. cit.*, pl. 16/34; p. 84, pl. 14/21; 21/1; 22/1, 2; Nikola Tasić, *Praistorja Vojvodine*, Novi Sad, 1974, p. 519, 155-157; idem, *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.* I, Berlin, 1982, p. 259, pl.

- 2/1-5; idem, *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans*, Belgrad, 1984, pl. XII-XVII; P. Medović - B. Hänsel, *op. cit.*
31. D. Berciu, *op. cit.*, p. 130, pl. 2/1, p. 132, pl. 3/1, 2; p. 135, pl. 5/3, 4, 5; Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 23, fig. 7/3; 8/2, 3, 7; Marin Nica, *op. cit.*, p. 91, fig. 1/6; idem, *Thraco-Dacica*, III, 1982, p. 108, fig. 1; p. 111, fig. 4/1-6; idem, *Oltenia, Studii și comunicării III*, Craiova, p.11, fig. 2.
32. Nikola Tasić, *Praistorja Vojvodine*, Novi Sad, 1974, p. 524, 170-175; idem, *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr I*, Berlin, 1982, p. 263, pl. 4/2-6.
33. Stephan Foltin, *P.Z.*, p. 84, M 2/1, 7.
34. Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, pl. XCIX/489, 491; pl. C/490, 498; pl. CV/559, 591, 555.
35. D. Berciu, *A.O.*, 1939, p. 262, fig. 132, p. 265, fig. 136/8, 9, 11.
36. *Idem*, Materiale I.
37. D. Berciu și Eugen Comșa, *op. cit.*, p. 302, fig. 37.
38. Marin Nica, *Thraco-Dacica*, 8, 1987, p. 23-36.
39. Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, pl. CX/2,
40. *Ibidem*, pl. CX - CXII.
41. *Ibidem*, pl. LXIII/181; LXXIV/204; LXXXV/346; 355; XCII/417; Georgi Iliev Georgiev, *op. cit.*, p. 199, fig. 4/5.
42. Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 61-70. Descoperiri de suprafață efectuate de G. Crăciunescu în așezările din sud-vestul Olteniei (Oprișor, Pătule, Malovăț, Fântâna Dumbravă, Orevița Mare, Poroina Mare).
43. Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 64, fig. 37/1, 2.
44. Marin Nica, *op. cit.*, p. 28, fig. 11/13; p. 31, fig. 12/11.
45. Sebastian Morintz, *op. cit.*, p. 64, fig. 37/4, 5.
46. Ion Chicideanu, *Dacia*, NS, XXX, 1-2, 1986, p. 41. fig. 33-34; p. 42. fig. 35/2, 3, 5.
47. Gh. I. Petre-Govora, *Thraco-Dacica*, p. 86, fig. 1/7, 9.
48. *Ibidem*, p. 87, fig. 2/5-6.
49. *Ibidem*, p. 87. fig. 2/7.
50. Alix Hochstetter, *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, Berlin, 1982, p. 106, pl. 3.
51. *Ibidem*.
52. Vezi nota 41.

NEUE ANGABEN BEZÜGLICH DER CHRONOLOGIE UND PERIODISIERUNG DER GÂRLA MARE KULTURGRUPPE. DIE ENTDECKUNGEN AUS DER SIEDLUNG UND DEM GRÄBERFELD VON GHIDICI-"BALTA ȚAROVA" (Zusammenfassung)

Die in den Jahren 1981, 1984-1992 in dem Brandgräberfeld und in den Siedlungen des Gârla Mare, Bistreț-Ișalnița und Vârtop Typs von Ghidici – archäologischer Interseppunkt, der der Lommündung in die Donau gegenüber liegt – unternommenen Forschungen führten zur Entdeckung von 37 Brandgräber, die über 100 Gefäße beherbergten, und 9 Oberflächenwohnungen. Fünf von diesen Letzterwähnten gehören der Gârla Mare Kulturgruppe (L 1, 3, 4, 5, 6) an, zwei dem Kulturaspekt Bistreț-Ișalnița (L 2,9) und andere zwei dem Frühhallstattzeit-Aspekt Vârtop (L 7, 8), so wie auch auf unserem Plan (Abb. 1) zu sehen ist.

Es wurden mehrere Schichten (5) analysiert, denen Wohnungen und verschiedenartige Tonware angehörten. Die stratigraphische Aufeinanderfolge, die einzige dieser Art

heuer in Rumänien, ermöglicht uns den Bildungsort, die einheimische Komponente und die vier Entwicklungsstufen der Gârla Mare Kulturgruppe näher zu betrachten. Die geringe Menge der Keramik der ersten Stufe erlaubte uns nicht weitreichende Analogien aufzustellen. Trotzdem, äußerst wichtig ist die Tatsache, daß die hier gefundenen Gefäßformen und – verzierungen jenen von Ostrovu Corbului, wo auch Funden der Gârla Mare I Stufe entdeckt wurden, gleich sind.

Die Keramik der II-ten Stufe der Gârla Mare Kulturgruppe, die ans Licht aus der Wohnung Nr. 6 gefördert wurde, weist viele Elemente, die sich von denen der ersten Stufe und den zwei letzten der Kulturgruppe unterscheiden, auf. Erst in der III-ten Stufe wird eine Gleichheit der Keramik aus Ghidici mit der die im Gräberfeld von Cârna erforscht wurde, ersichtlich.

Die IV-te Stufe stellt eher eine Synthese zwischen den Kulturelementen Gârla Mare mit jenen frühhallstattlichen des Bistreţ-Aspekts dar.

Das Donaubecken war, wie in allen Zeiten, nicht nur ein sehr günstlicher Ansiedlungsort, sondern auch ein Korridor der ununterbrochen Kultureinflüsse ermöglichte und förderte, welche eine wichtige Rolle am Anfang der Mittelbronzezeit (Reinecke B.1 – B.2), beim Auftreten des Kulturkomplexes mit inkrustierter Keramik, dem auch die einheimische, oltenische Äusserung des Gârla Mare Types angehörte, hatte.

(Übersetzt von C. Schuster)

ABBILDUNGSLISTE

Abb. 1. Ghidici, "Balta Ţarova": Generalplan der Siedlung.

Abb. 2. Ghidici, "Balta Ţarova": Plan der Wohnungen Nr. 5 und 6.

Abb. 3. Ghidici, "Balta Ţarova": 1 Profil der Ostwand des Schnittes Nr. I; 2 des Schnittes Nr. II; 3 Plan der Wohnung Nr. 4.

Abb. 4. Ghidici, "Balta Ţarova": 1 Plan der Wohnung Nr. 2; 2 Profil der Westwand des Schnittes Nr. I.

Abb. 5. Ghidici, "Balta Ţarova": 1 Plan der Wohnung Nr. 9; 2 Profil der Ostwand des Schnittes Nr. I.

Abb. 6. Ghidici, "Balta Ţarova": 1 a-c vogelförmige Darstellung; 2-10 Keramik des I-ten Niveaus (Gârla Mare I).

Abb. 7. Ghidici, "Balta Ţarova": 1 a-b, 2 Keramik aus dem Grab Nr. 3 (Gârla Mare I); 3, 4, 6 a-b, 7 aus dem Niveau Nr. I; 5 a-b Kanne aus Grab 24 (Gârla Mare I); 8, 9 Gefäße aus der Wohnung Nr. 4 (Gârla Mare III).

Abb. 8. Ghidici, "Balta Ţarova": 1-7 Keramik aus der Wohnung Nr. 6 (III-tes Niveau); 9 a-c vogelförmige Darstellung; 10 Bruchstücke eines Urnengefäßes aus der Wohnung Nr. 5 (Niveau IV).

Abb. 9. Ghidici, "Balta Ţarova": 1-5 Keramik des Bistreţ-İşalniţa Typs; 6, 7, 8 a-c Gârla Mare Typs aus der Wohnung Nr. 9; 9-12 Bistreţ-İşalniţa Typs aus der Wohnung Nr. 2.

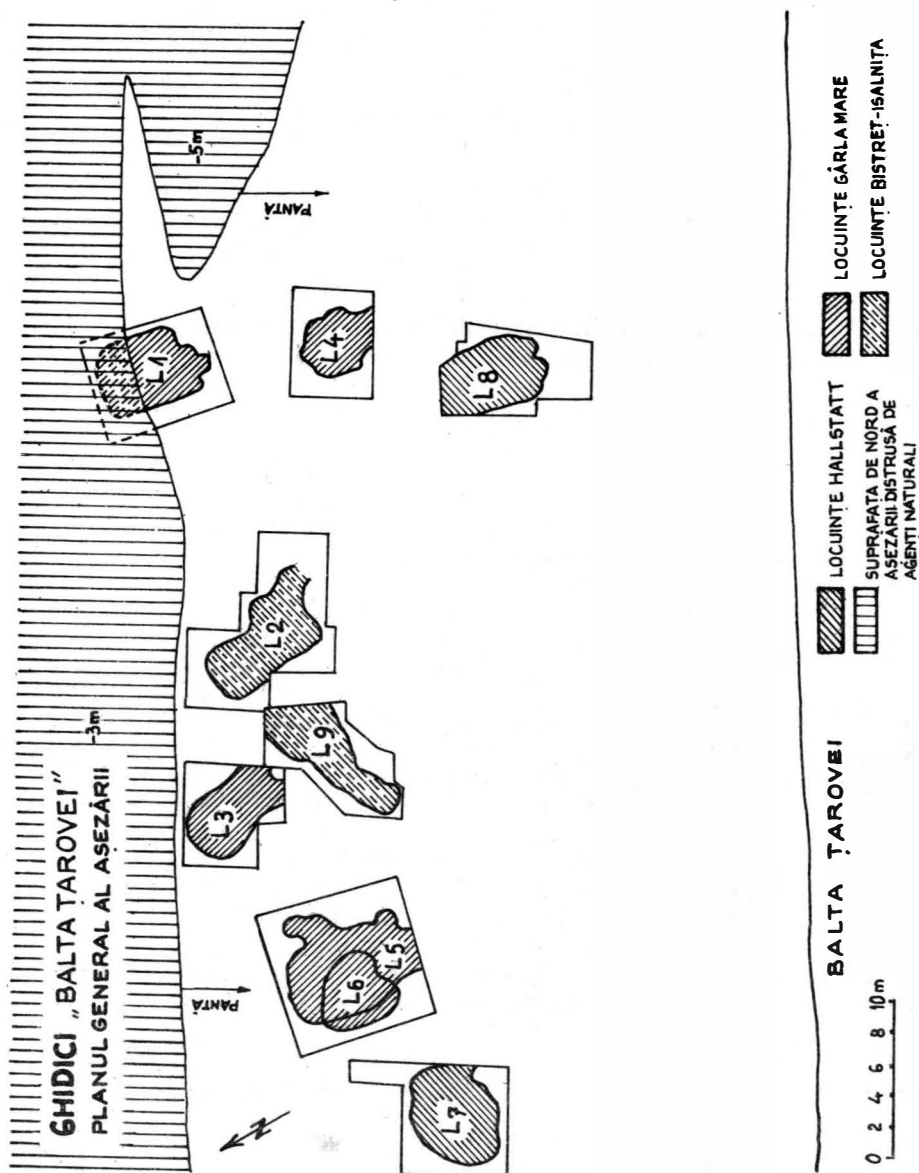
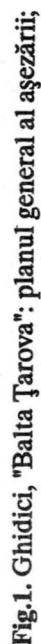
Abb. 10. Ghidici, "Balta Ţarova": 1, 2 a-b Keramik des Bistreţ- İşalniţa Typs aus dem Gräberfeld; Secu, "Dafinii lui Gheorghiţă": 3-5, 7, 8 Keramik des Verbicioara V b Typs; 6 "Şcoală": hallstattzeitliches Bruchstück; Craiova-Cernele "Poligon": 9, 10 Keramik des İşalniţa und Gârla Mare IV Typs.

Abb. 11. Ghidici, "Balta Ţarova": 3, 4 Keramik des Gârla Mare III Typs aus der Wohnung Nr. 4; 5 aus dem Gräberfeld; Argetoia "Obrocea": 1, 2, 6-8, 10 Keramik des İşalniţa Typs; 9 a-b Idolkopf, Bruchstück des Gârla Mare IV Typs.

Abb. 12. Ghidici, "Balta Ţarova": 1-3 Keramik des I-ten Niveaus; 4-7, 13 aus der Wohnung Nr. 6, III-tes Niveau (Gârla Mare II); 8- 12, 4-17, 20 aus der Wohnung Nr. 5, IV-tes Niveau (Gârla Mare III); 18 aus dem IV-ten Niveau; Lehmewurf der Wohnung Nr. 5; 21 Bruchstück des Typs Celei.

Abb. 13. Ghidici, "Balta Ţarova": 1, 4, 5, 6-8, 10-12 b Keramik des Gârla Mare III Typs aus der Wohnung Nr. 5; 2 aus dem Grab 37; 9, 13 aus dem IV-ten Niveau.

Abb. 15. Ghidici, "Baka Tarova": 1-3 Gefässe des Gârla Mare I-II Typ aus dem Grab 7; 5 aus dem Grab 12; 6 aus dem Grab 13; 4, 7, 8, 12 aus dem Grab 31; 9 aus dem Grab 24; 10 a-b vogelförmige Darstellung aus dem I-ten Niveau; 11 aus dem Grab 4; 13 aus der Wohnung Nr. 1; Argetoaia "Obrocea": 14 a-b Idolkopf, Bruchstück, Gârla Mare IV.

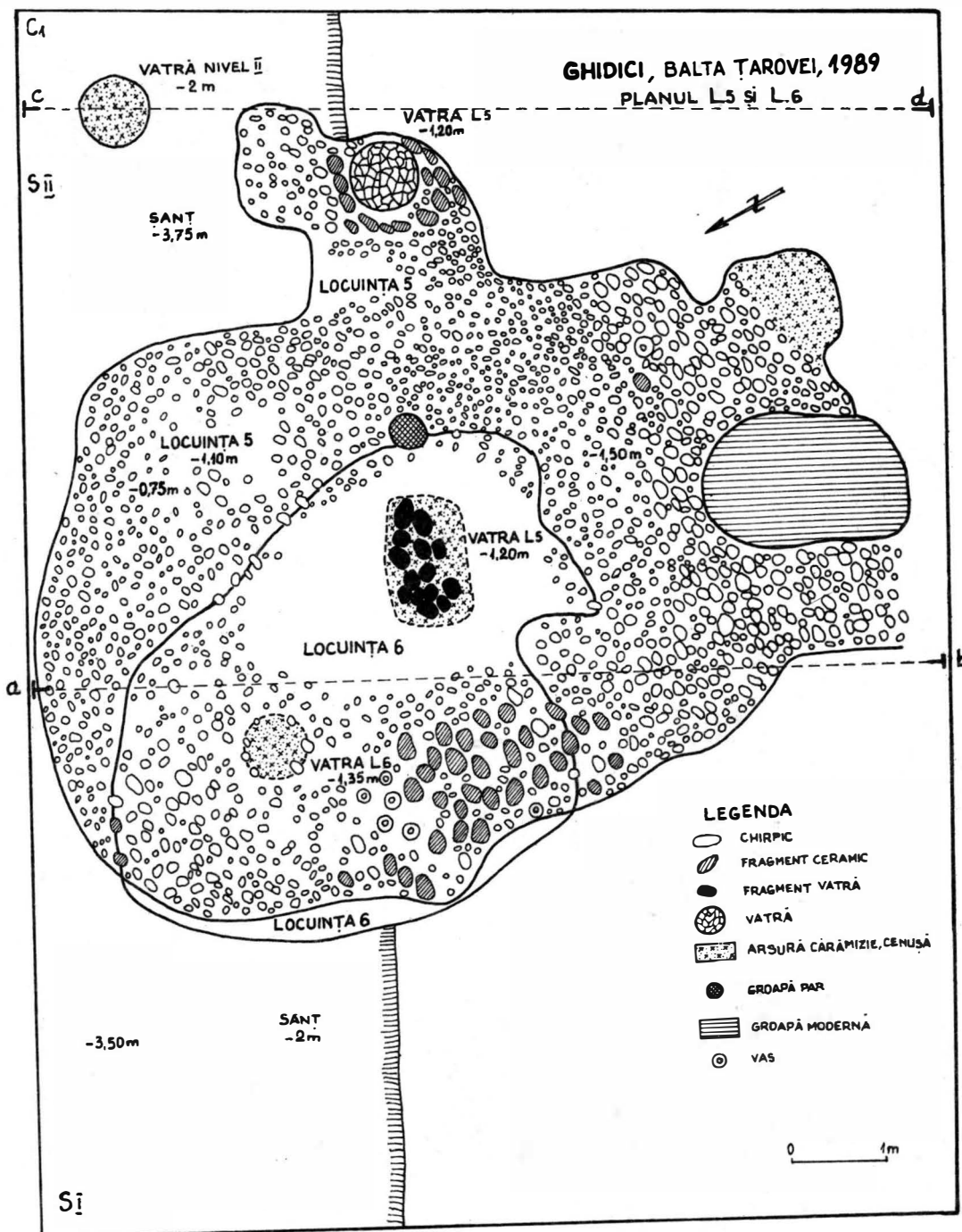

Fig.2. Ghidici, "Balta Țarova": planul locuințelor nr.5 și 6.

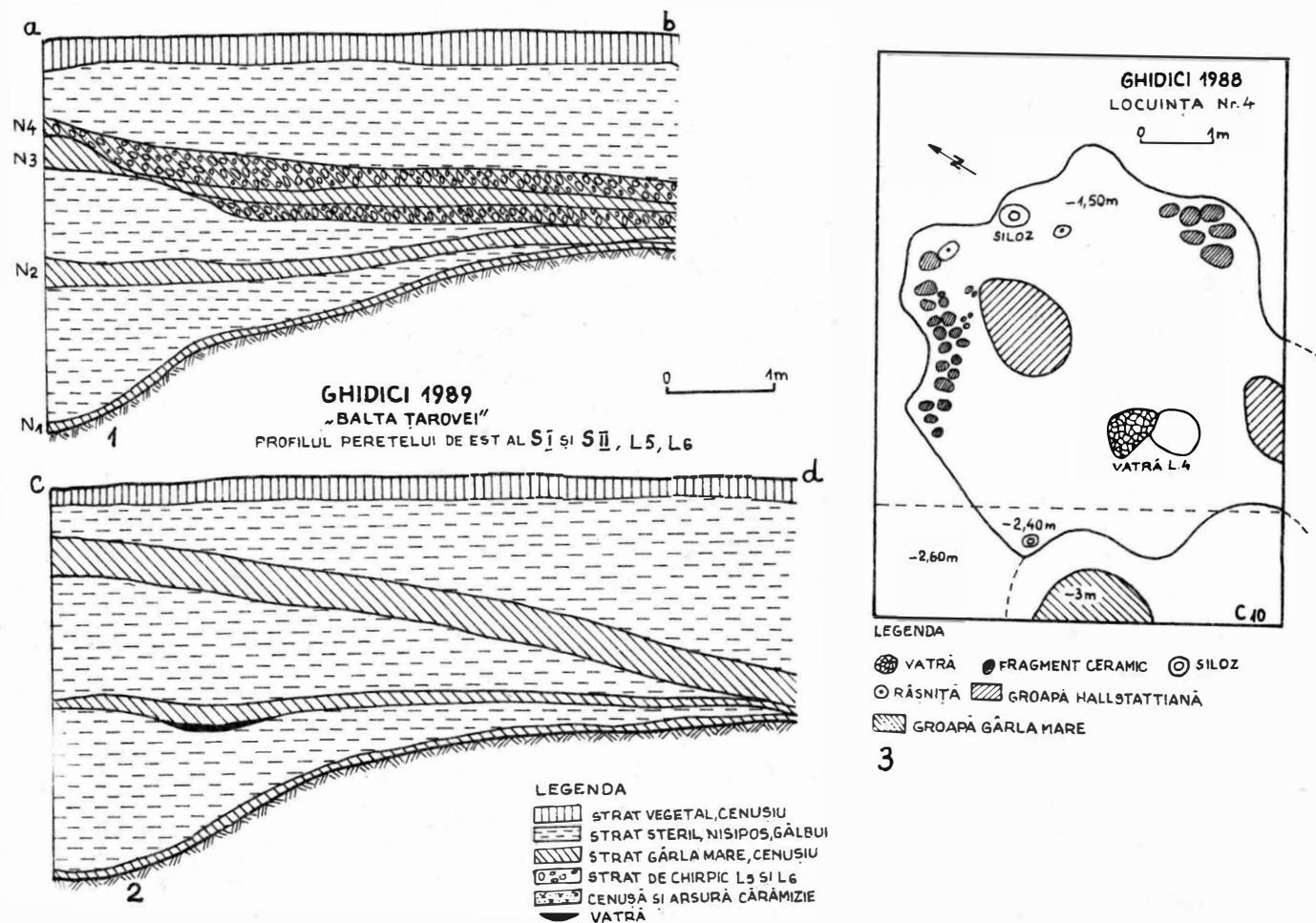

Fig.3. Ghidici, "Balta Țarova": 1 profilul peretelui de est al secțiunii nr.I; 2 al secțiunii nr.II; 3 planul locuinței nr.4.

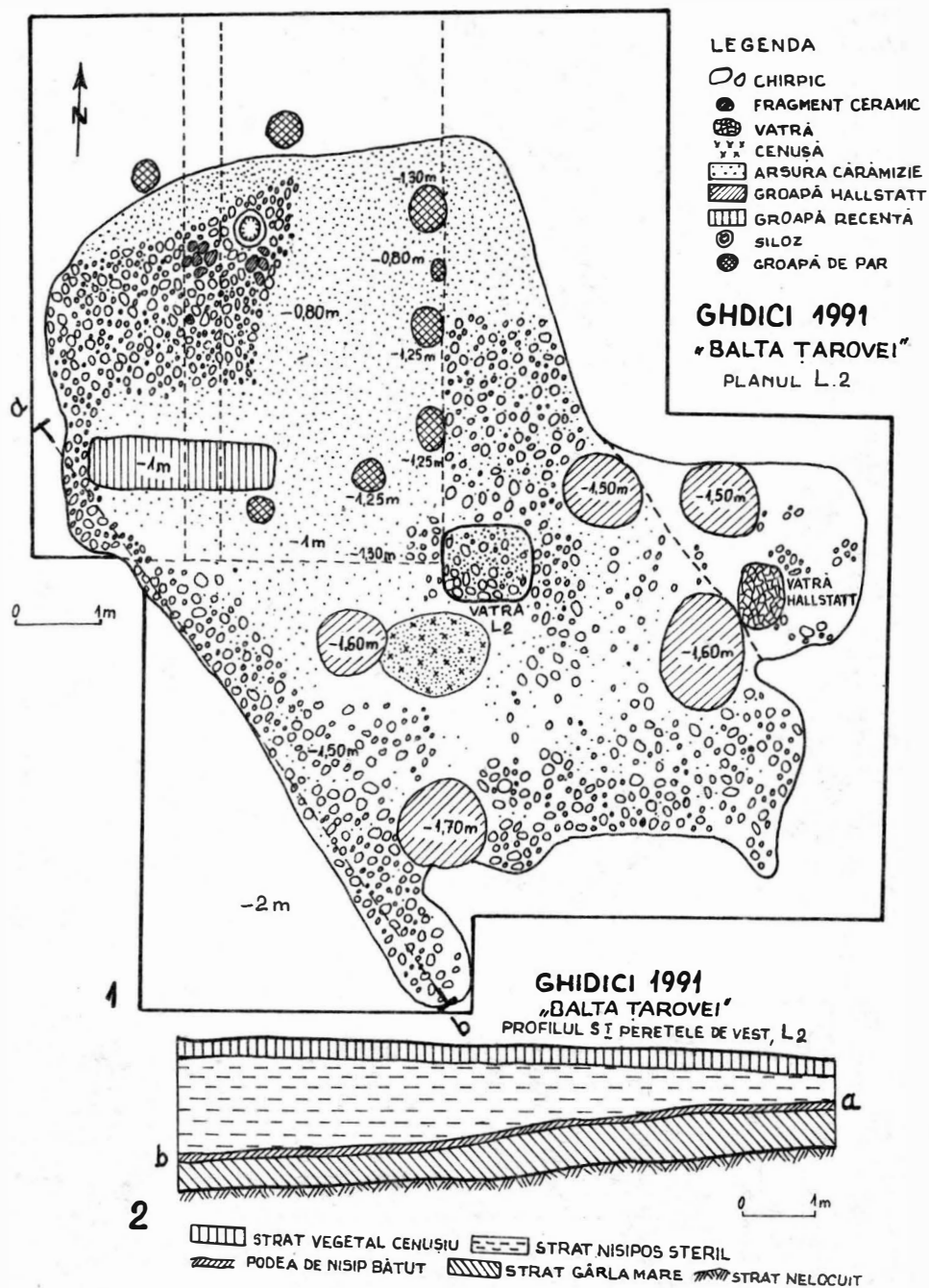

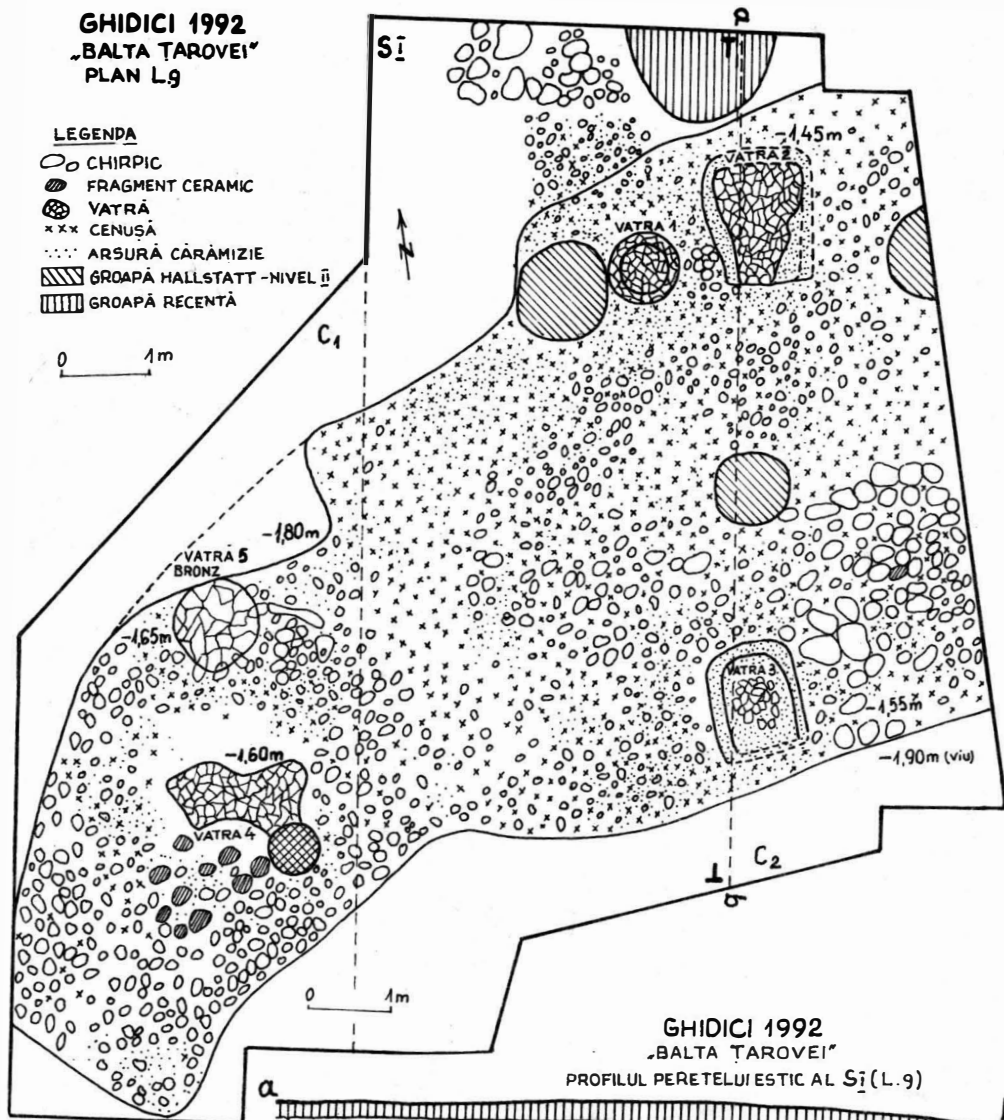
Fig.4. Ghidici, "Balta Țarova": 1 planul locuinței nr.2; 2 profilul peretelui de vest al secțiunii I.

Ghidici 1992
„BALTA ȚAROVEI”
PLAN L.9

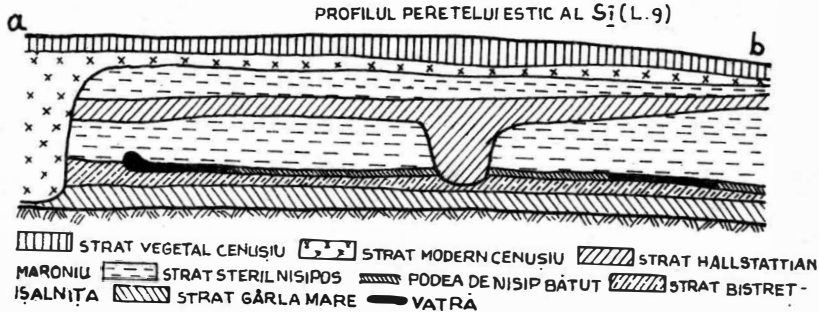
LEGENDA

- CHIRPIC
- FRAGMENT CERAMIC
- ⊗ VATRĂ
- xxx CENUȘĂ
- ... ARSURĂ CĂRĂMIZIE
- ▨ GROAPĂ HALLSTATT - NIVEL II
- ▩ GROAPĂ RECENTĂ

0 1m

Ghidici 1992
„BALTA ȚAROVEI”
PROFILUL PERETELUI ESTIC AL Sî (L.9)

Fig.5. Ghidici, "Balta Țarova": 1 planul locuinței nr.9; 2 profilul peretelui de est al secțiunii nr.I.

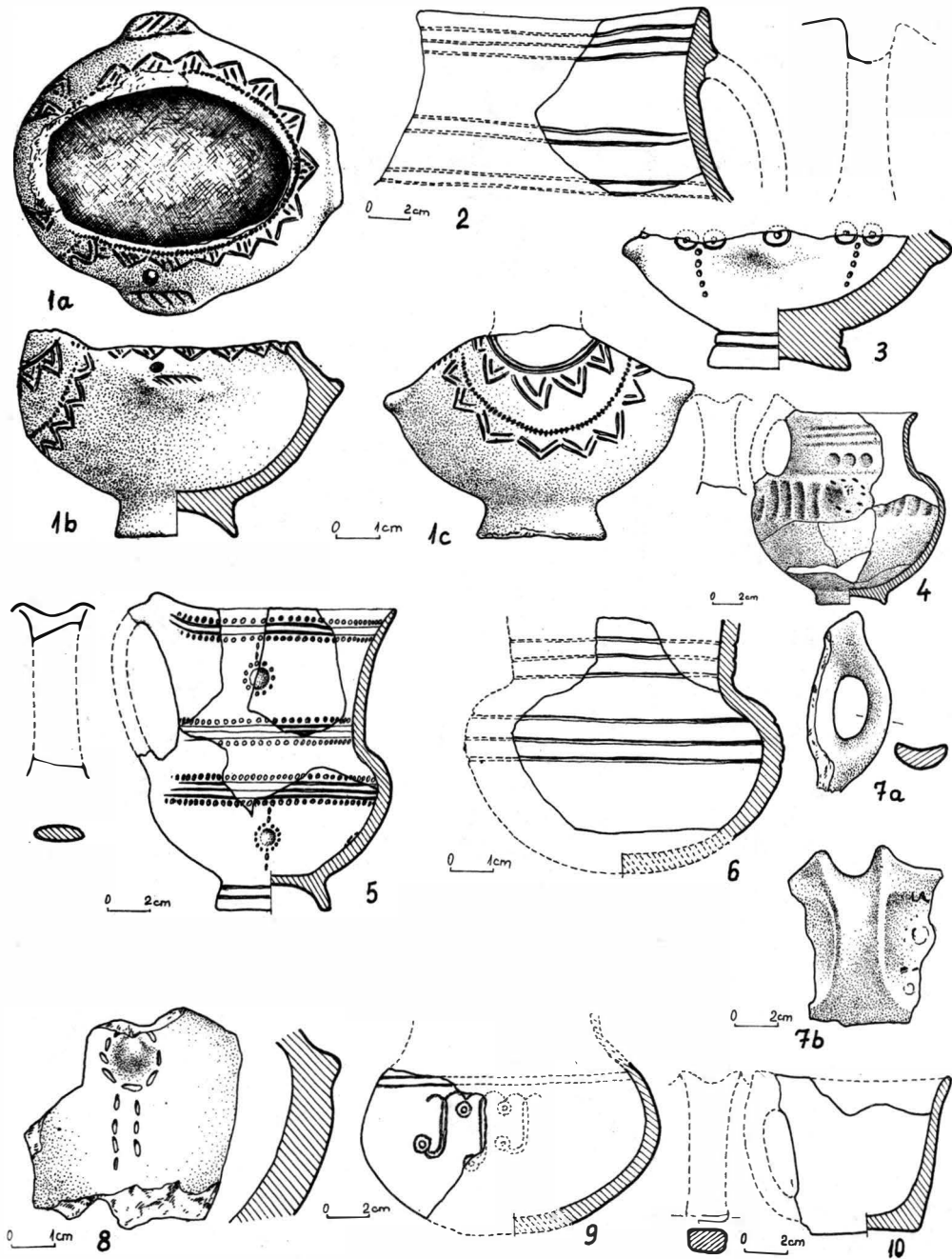
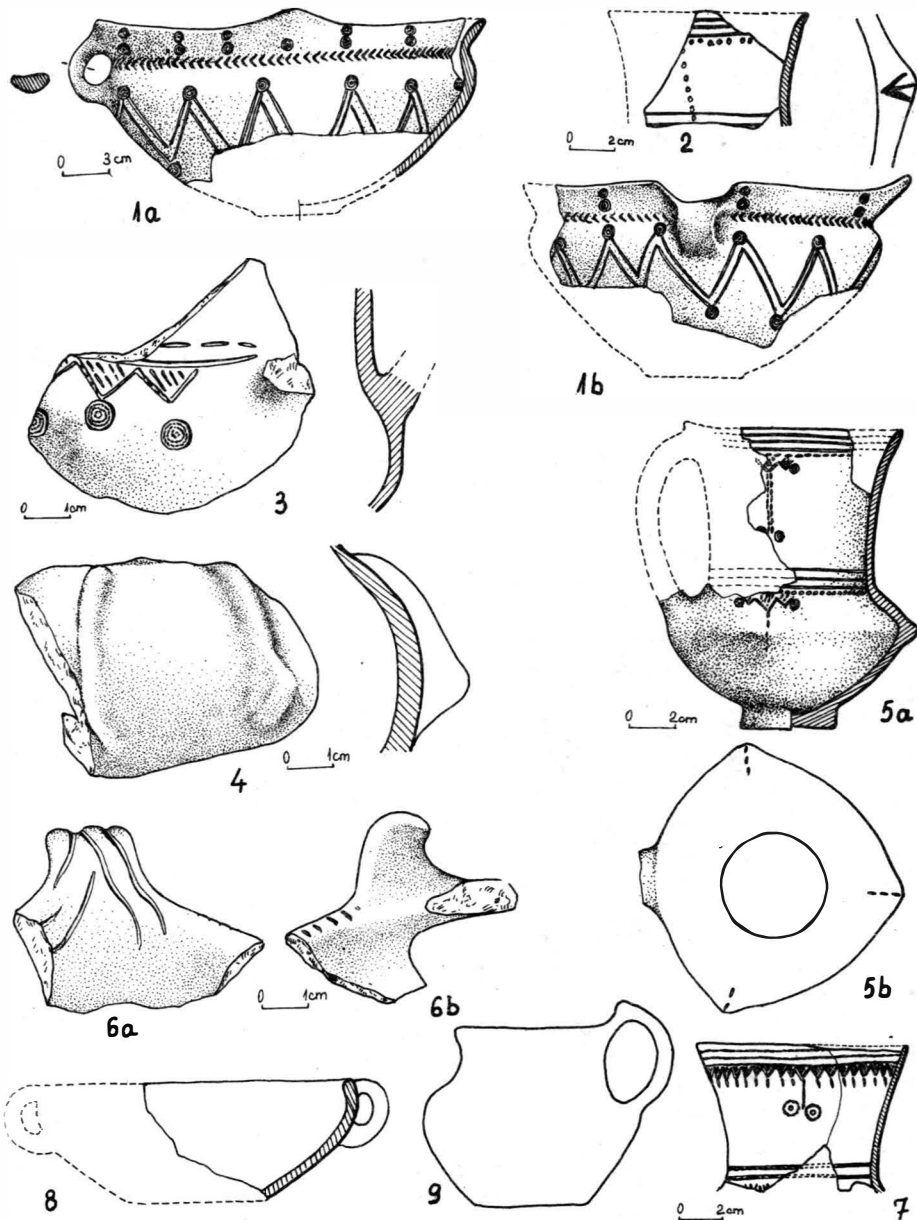
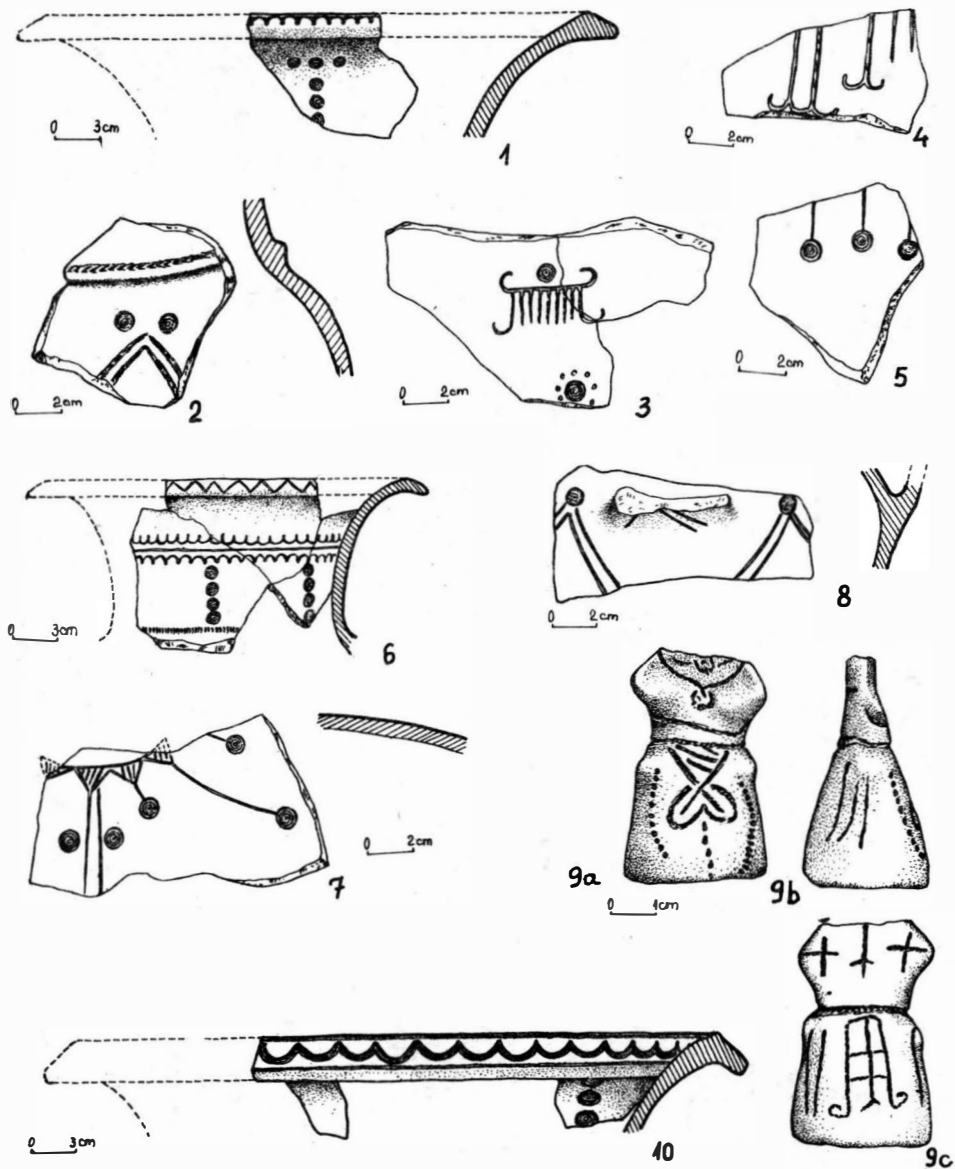

Fig.6. Ghidici, "Balta Țarova": 1 a-1 reprezentare ovoidomorfă; 2-10 ceramică din nivelul I (Gârla Mare I).

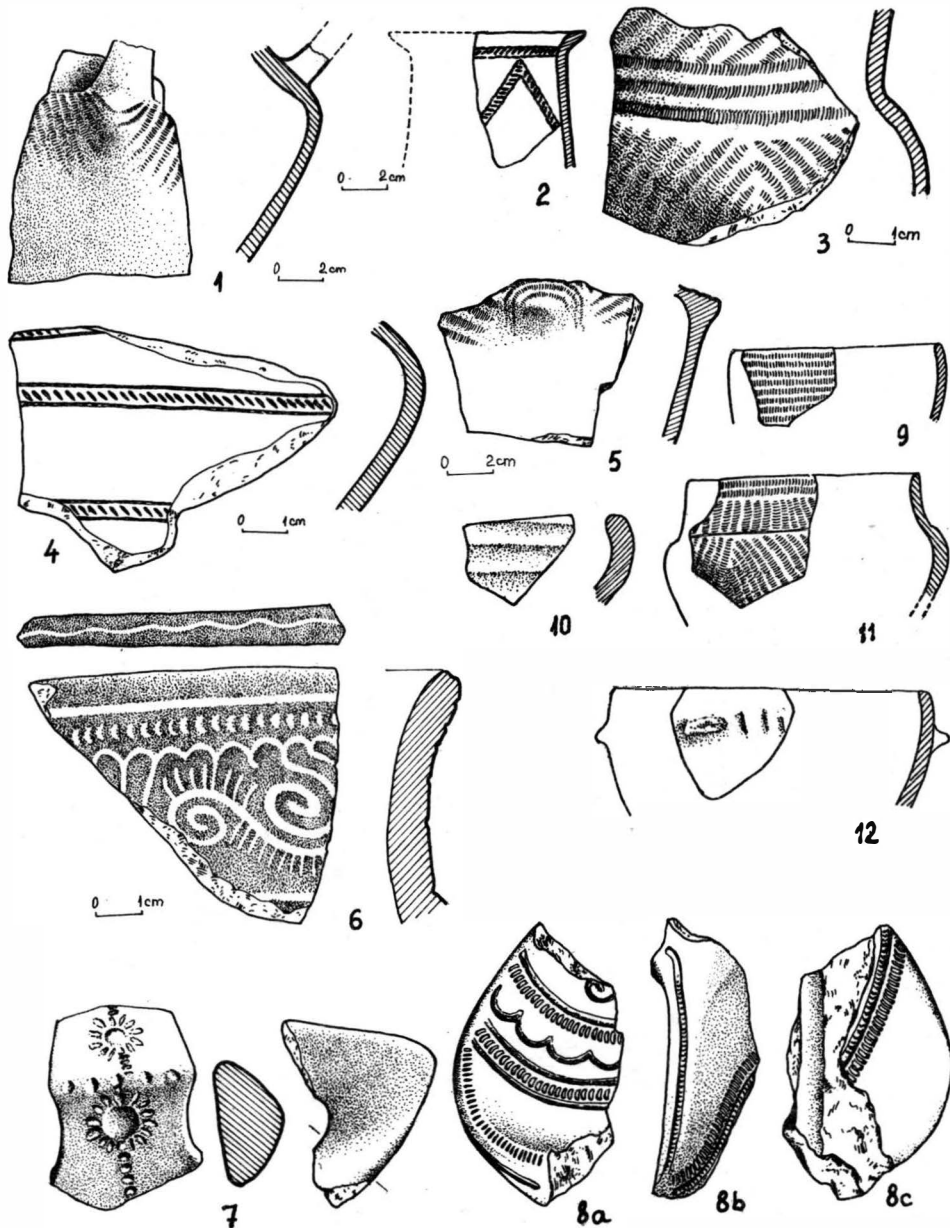

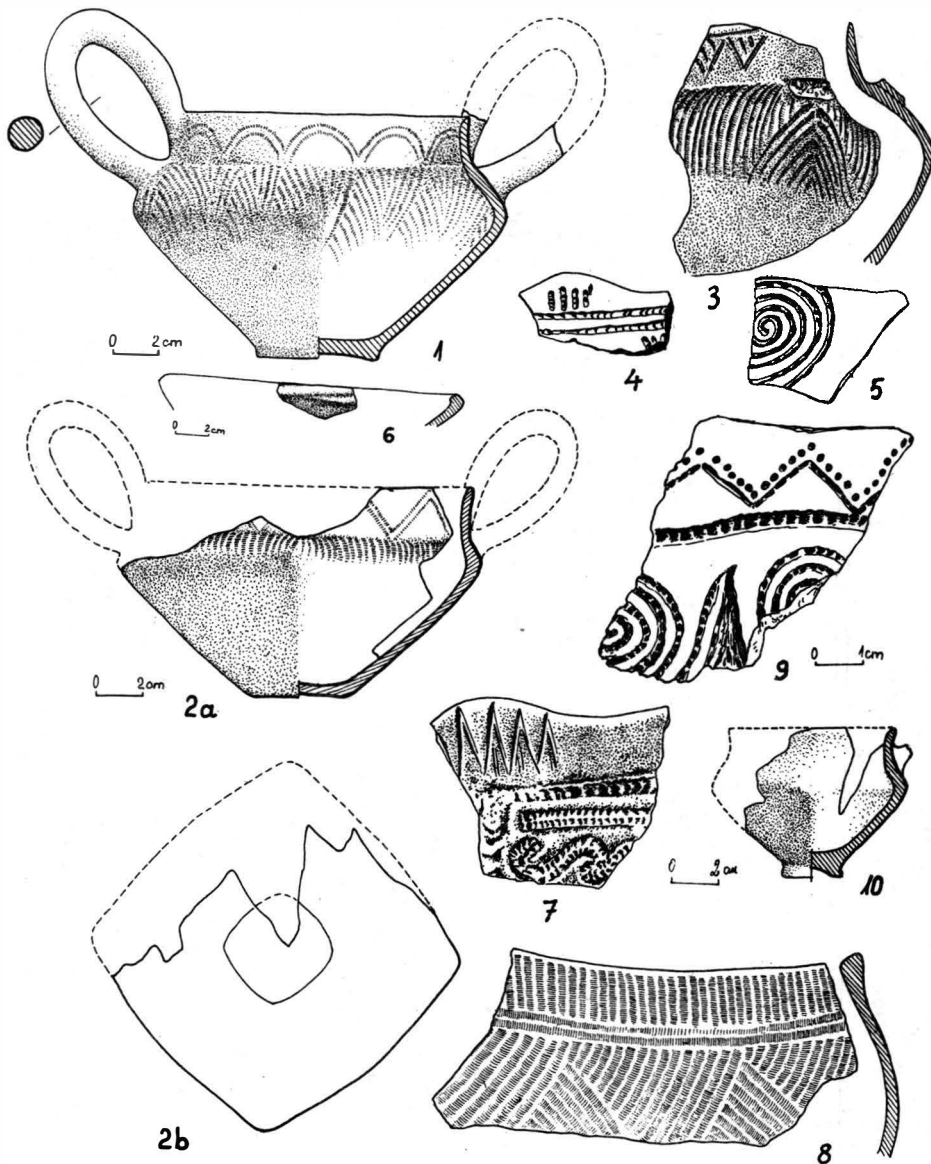
Fig.7. Ghidici, "Balta Țarova": 1 a, 1 b, 2 ceramică din mormântul nr.3 (Gârla Mare I); 3,4,6 a,6 b,7 din nivelul I; 5 a,5 b cană din M24 (Gârla Mare I); 8,9 vase din locuința nr.4 (Gârla Mare III).

Fig.8. Ghidici, "Balta Țarova": 1-7 ceramică din locuința nr.6 (nivelul III); 9 a - 9 c reprezentare antropomorfă; 10 fragmente de vas-urnă din locuința nr.5 (nivelul IV).

Fig.9. Ghidici, "Balta Țarova": 1-5 ceramică de tip Bistreț-Ișalnița; 6,7,8 a-8 c, de tip Gârla Mare din locuința nr.9; 9-12 de tip Bistreț-Ișalnița din locuința 2.

Fig.10. Ghidici, "Balta Țarova": 1,2 a, 2 b ceramică de tip Bistreț -Ișalnița din necropolă; Secu, "Dafinii lui Grigoriță"; 3-5,7,8 ceramică de tip Vermicioara V b; 6, "Școală", fragment hallstatian; Craiova-Cernele "Poligon" 9,10 ceramică de tip Ișalnița și Gârla Mare IV.

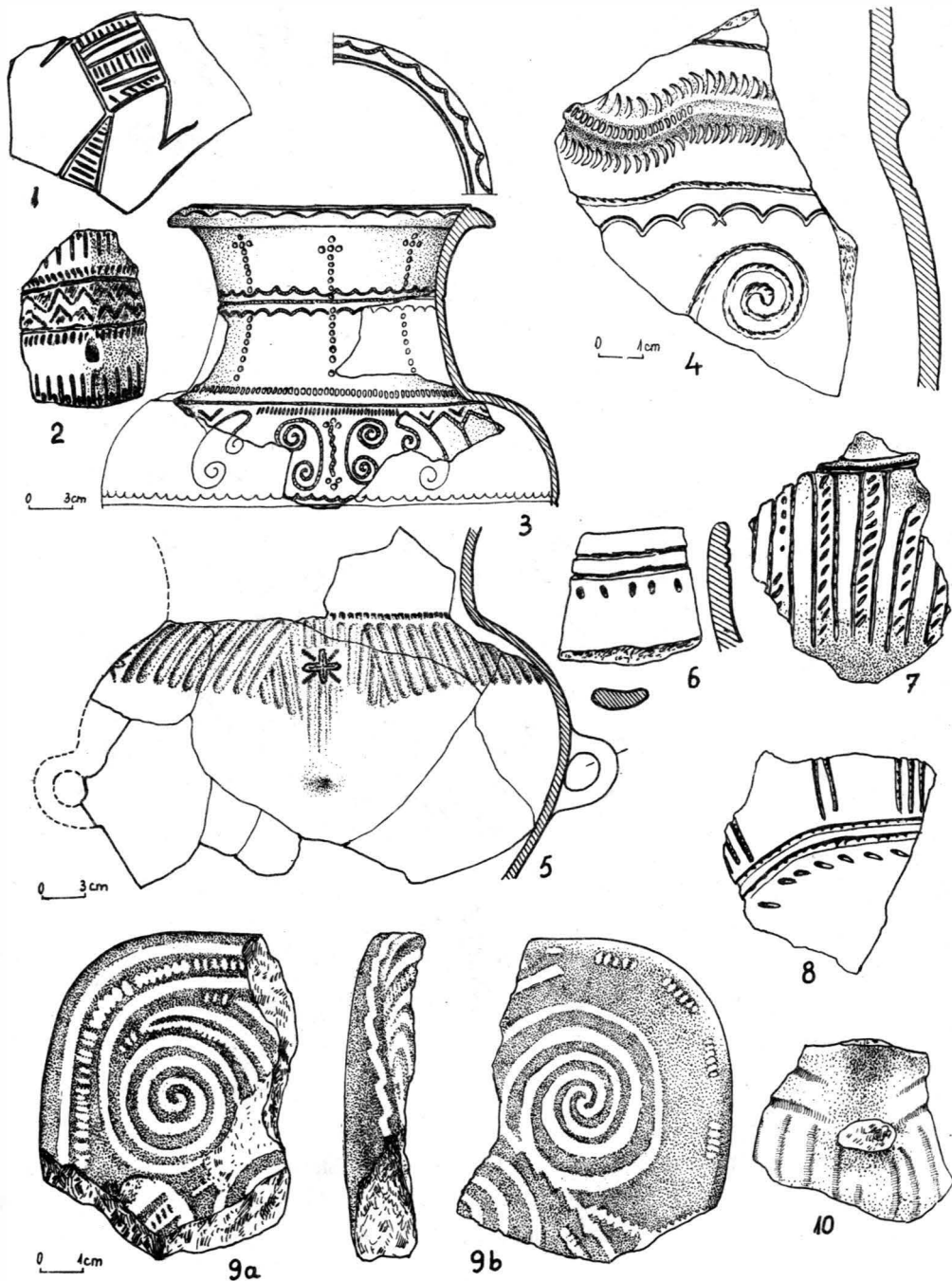
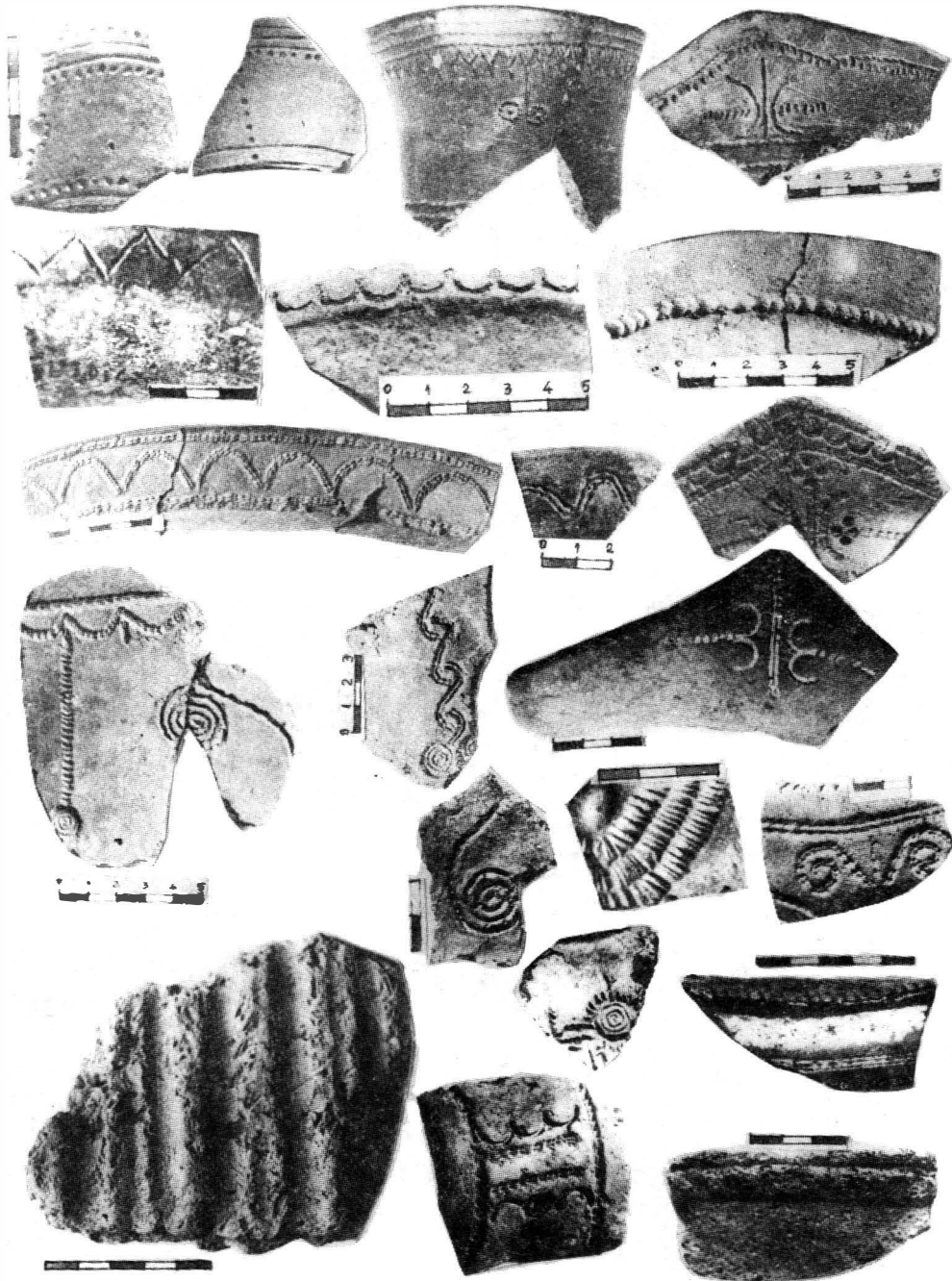
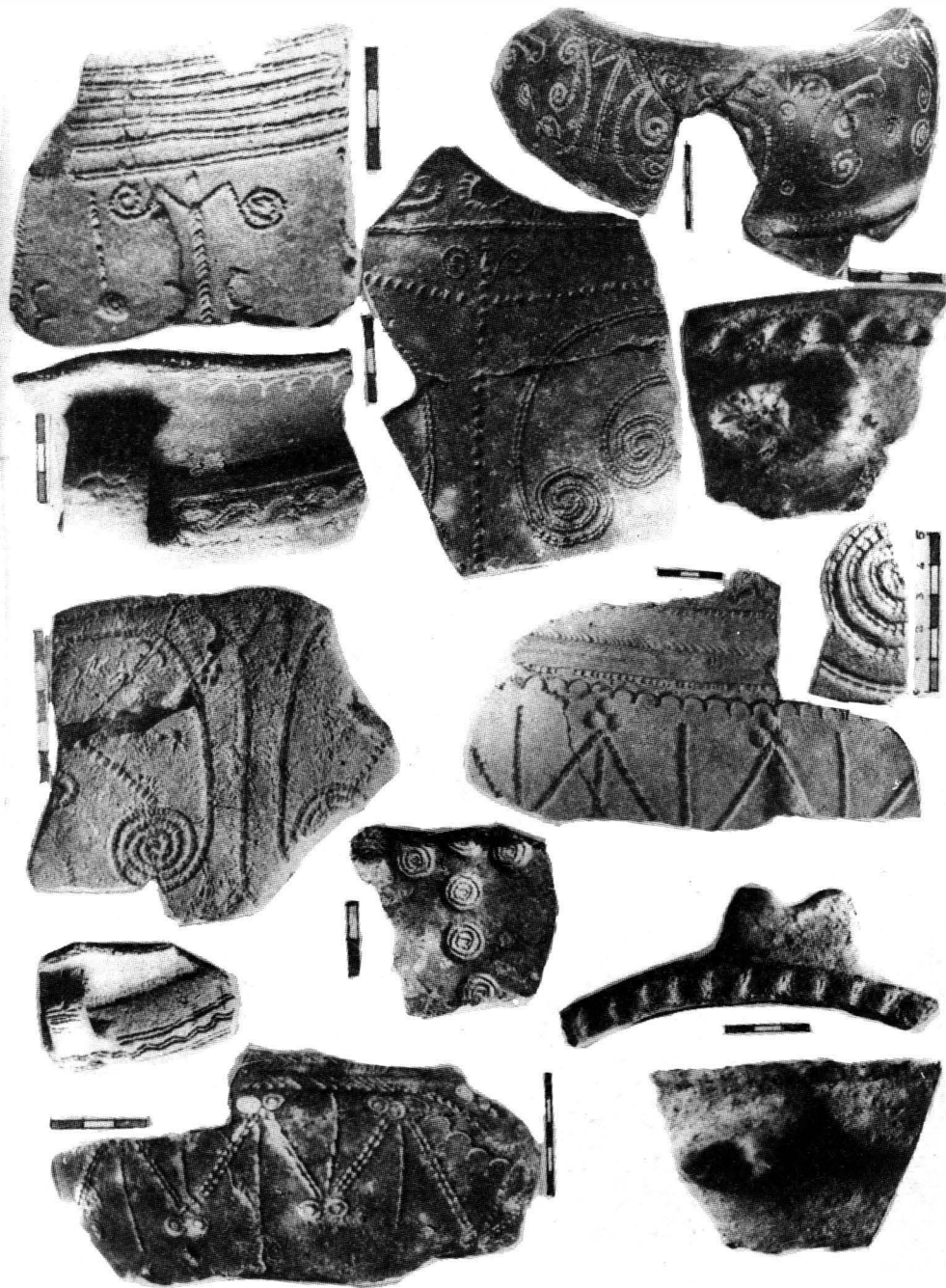

Fig.11. Ghidici, "Balta Țarova": 3,4 ceramică de tip Gârla Mare III din locuința nr.4,5 din necropolă; Argetoaia "Obrocea"; 1,2,6-8, 10 ceramică de tip Ișalnița, 9 a, 9 b cap de idol, fragmentar de tip Gârla Mare IV.

Fig.12. Ghidici, "Balta Țarova": 1,2,3 ceramică din nivelul I; 4-7,13 din locuința nr.6, nivelul III (Gârla Mare II); 8-12,14-17,20 din locuința nr.5, nivelul IV (Gârla Mare III); 18 din nivelul IV; 19 chirpic din locuința 5; 21 fragment ceramic de tip Celei.

Fig.13. Ghidici, "Balta Țarova": 1,4,5,6-8, 10-12 b ceramică de tip Gârla Mare III din locuința nr.5; 2 din M37; 13, 9 din nivelul IV.

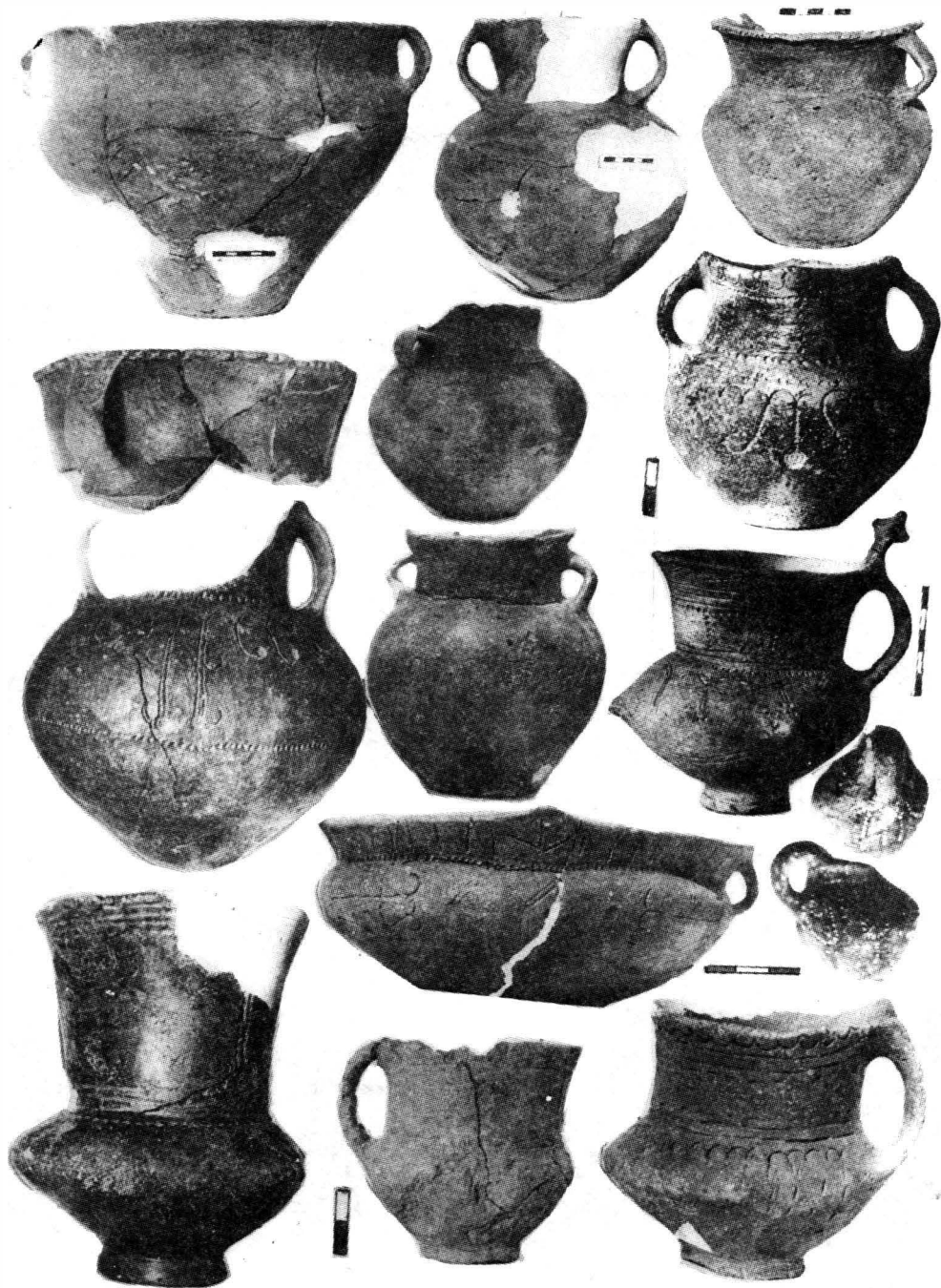
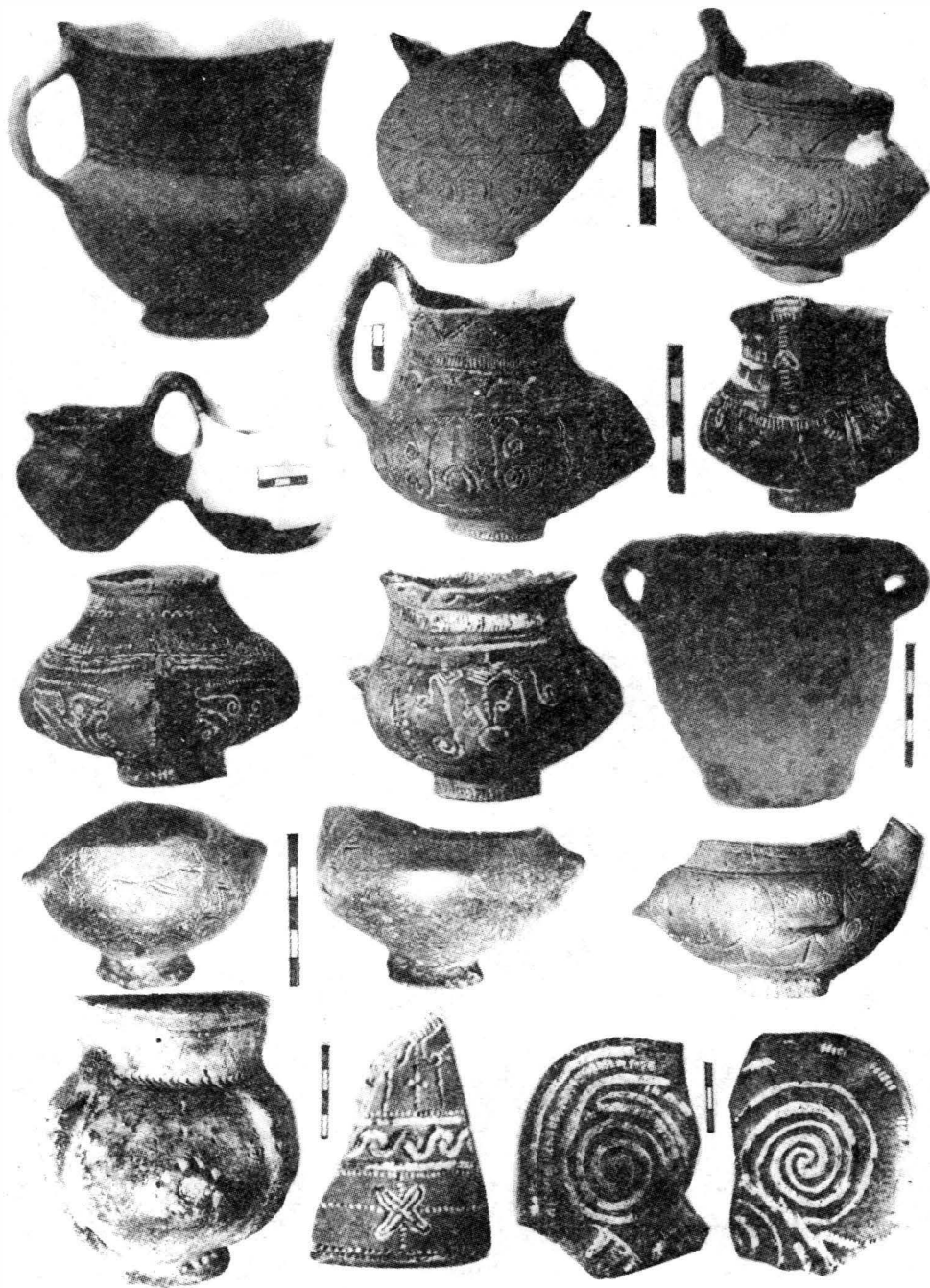

Fig.14. Ghidici, "Nicolae Petre": 1-3 vase de tip Verbicioara I; "Balta Țarova": 4 din necropolă; 5 vas Gârla Mare I din M3; 6,8 din M10; 7 din M15; 9,10 din M1; 12-14 din M24; 11 a, 11 b din locuința nr.9.

Fig.15. Ghidici, "Balta Țarova": 1-3 vase de tip Gârla Mare I-II din M 7; 5 din M 12; 6 din M 13; 4,7,8,12 din M 31; 9 din M 24; 10 a, 10 b reprezentare ornitomorfă din nivelul I; 11 din M 4; 13 din locuința nr. 1; Argetoaia, "Obrocea"; 14a, 14b cap de idol, fragmentar, Gârla Mare IV.